

„Мисълъ“ излиза всеки мѣ-
сець. Годишната ѳ цѣна е 8
лѣва. По-малки спомоществова-
ния не са приематъ. Объявле-
ния са печататъ по 20 ст. за
сеѣки рѣдъ. Пари и всичко са
праща до Г-нъ П. Л. Арнау-
довъ въ Силистра.

М И С Ъ Л Ъ

ЛИТЕРАТУРНО СПИСАНИЕ

Партизански статии и допис-
ки „Мисълъ“ не приема. Всичко
друго, откато са одобри, са на-
печатва. Неупотрѣбенитѣ рѣко-
писи са връщатъ само ако сѣ
придружени сѣ надлѣжитѣ по-
щови марки. **Всѣчко** напечатано
въ „Мисълъ“ принадлежи на
авторитѣ.

ГОДИНА I.

ДЕКЕМВРИЙ 1886 СИЛИСТРА.

БРОЙ 5.

ШИШМАНЪ МОКРИЙ

(ДРАМА ВЪ ПѢТЬ ДѢЙСТВИЯ).

(Продължение отъ брой 4).

ДѢЙСТВИЕ ТРЕТО.

СЦЕНА I.

Сръдецъ, улица нощъ, свѣткавица и гръмъ

Минуватъ ДВАМА СТРАЖАРИ.

1 СТРАЖАРЪ

Ти чу ли тамъ какво казаха?

2 СТРАЖАРЪ.

Нечухъ. Какво?

1 СТРАЖАРЪ.

Че тѣзъ нощъ щялъ билъ

Да падне огънь върху Сръдецъ.

2 СТРАЖАРЪ

’Ми сътне?... Ний какво ще правимъ?

1 СТРАЖАРЪ

Ти гдѣ ще пазиниъ?

2 СТРАЖАРЪ.

На вратата,

Които иджтъ откъмъ Витошъ,

Ти?

1 СТРАЖАРЪ.

Въ кулата, която иди

Тѣй тѣкмо, знаешъ, сръщу пѣтя,

Отъ Бдинъ що води къмто Сръдецъ.

2 СТРАЖАРЪ.

Наскочилъ си я! Отъ тамъ, казватъ,

Отъ Бдинъ, прѣзъ Нишъ, Давидъ съ

Мойсей —

Шишмановитѣ по-голъми

Два сина—съ сила страшна, грозна,

Сѣ идѣли и тѣзъ нощъ, казватъ,

Тѣ щяли даже да нападнжтъ.

1 СТРАЖАРЪ.

Нѣкъ правятъ пѣкъ каквото искатъ.

А ний — на стража. Закъснѣхме.

(Излизатъ)

Влизатъ ТРИМА ГРАЖДАНИ.

Мисълъ

1 ГРАЖДАНИНЪ.

Ти чу ли тука кой ще дойде
Градътъ да пази отъ Шишмана?

2 ГРАЖДАНИНЪ.

Не съмъ. Защо?

1 ГРАЖДАНИНЪ.

Защото иди

Най-старий вождъ, останалъ още
Отъ времето на Симеона.

3 ГРАЖДАНИНЪ.

Добъръ ще е той — виждамъ азъ:
Отъ старостъ, може би, ще трѣбва
Ръ количка малка да го возятъ.

2 ГРАЖДАНИНЪ.

Ами какво намисли кмета

Съ болѣритъ—ще ли отвори

Вратитѣ градски на Шишмана?

Влизатъ двама запъхтени войници

ГРАЖДАНИТЪ

Какво е?... Що е?

1 ВОЙНИКЪ.

Врагъ, какво ще й!

Полъто вече почернѣло

Отъ вражеска войска, а ние

Сега едвамъ да си отворимъ

Очитъ слѣпи, и то еле,

Отъ тѣзъ свѣткавица, която

Одеве бѣше осватила

Полъто цѣло... (силенъ гръмъ)

ВСИЧКИ.

(Уплашено)

Боже! Боже!

(Избѣгватъ)

КМЕТА, ДВАМА ВОЛВРИ и ЕДИНЪ ВОЙНИКЪ,
влизатъ бързо и са спиратъ отъ силния гръмъ.

КМЕТА.

Какъвъ ще е тозъ гръмъ? Той нищо
Добро за насъ непредвѣщава.

(На войника)

Съ очи си, казваши, ти си видѣлъ,

Че цѣлото поле е пълно

Съ войска, и тѣзъ войска, ти знаешъ

Че е Шишманова, не наша,
Дошла отъ нѣйде намъ на помощъ?
войника

Азъ пакъ повтарямъ: откъмъ Витошъ
Полето черно почернѣло
Съ войскари; сѣщо и къмъ пѣтя,
Що води въ Бдинъ.

1 БОЛѢРИНЪ.

Кои сж по-вечъ?

войника

Та тѣзъ, що дойдоха отъ пѣтя
Що води въ Бдинъ, сж много по вечъ
Отъ тѣзъ, що дойдоха отъ тука.

2 БОЛѢРИНЪ

Азъ, право, нищо неотбирамъ.
Таквозъ простраиство той да мине
И ние тукъ да не осѣтимъ!
Не! Той изпикналъ е направо,
Като трѣва въ полето. Инъкъ
Той трѣба да е билъ магьосникъ.

Безпокойно трѣбене и конски гопотъ. Влиза
ВѢСТИТЕЛЯ.

ВѢСТИТЕЛЯ

Где кмета? Кой е кмета?

КМЕТА.

Азъ съмъ!

Азъ, тука съмъ — казвай отъ где идешъ?

ВѢСТИТЕЛЯ

Войската иди, пригответе
Наскоро всичко за почивка.

КМЕТА И БОЛѢРИНЪ

(Кръстятъ са)

Охъ, Слава Богу!

КМЕТА

Туй е благость,

Испратена отъ Бога.

1 БОЛѢРИНЪ

Инъкъ

Нито възможно бѣ да бжде.

2 БОЛѢРИНЪ

Та тѣй, та тѣй: войската иди!...

ВѢСТИТЕЛЯ

Щомъ стигна ваший бързоходецъ —
Веднага заповѣдъ са даде
Да станатъ всички. Подиръ малко,
Дофтаса заповѣдъ отъ царя
Направо — гръцкий пълководецъ
Да падне, а намъсто него
Пратѣха старъ единъ човѣчецъ,
Съ изгнани кости, но го казватъ —
Разуменъ-уменъ пълководецъ

Останалъ още отъ времето
На Симеона. Е, ще видимъ,
Какво ще стане сутрѣ рано.

(Излиза)

КМЕТА

Да идимъ скоро да приготвимъ
Каквото трѣбва за войската,
За вождѣтъ, за всички войводи,
Та послѣ съ почести достойни
Да ги посрѣщнемъ.

1 БОЛѢРИНЪ

Но шумъ нетрѣбва, щото, анаешъ,
Шишманъ е хитъръ — щомъ осѣти,
Каква е работата — вижъ го —
Подигналъ въ нощно време боя,
Или пѣкъ съ хитростъ вижъ че влѣзълъ
Съсѣ наще ведно прѣзъ вратата.

КМЕТА.

То вечъ са знай, че шумъ не трѣбва,
Ний трѣбва всичко да направимъ
Да бжде тихо и безгласно.

2 БОЛѢРИНЪ

Че утрѣ видимъ Шишмана
По кой гласъ ще запѣе въ боя:
И тукъ да видимъ ще ли прави
Таквизъ свирѣнства както въ Охридъ,

КМЕТА.

Да можа само... *(гръмъ)* Ухъ туй време,

1 БОЛѢРИНЪ

Ще ни окжни. Но да идимъ.

(Излизатъ)

Влизатъ КМЕТА СТАРИЙ ВОЖДЪ, *поддар-*
жанъ отъ двама войводи, свита трѣбачи и нѣкол-
ко граждани. По времена са свѣтка и грми.

СТАРИЙ ВОЖДЪ

Охъ, този грѣмъ, кога го чуя,
Като че чувамъ погребалний,
Жаловенъ звукъ на наще царски
Камбани.

(На Кмета)

Чуй ма, добрий кмете.

Отъ тука можемъ ли да идимъ
Да видимъ кулитѣ, стенитѣ,
Дали сж здрави и надежни,
Дали ще могатъ ни закриля
Отъ тоя врагъ, опасенъ, страшенъ?

(Всички са исполнеждатъ)

Опасенъ... да, Шишманъ е твърдъ
Опасенъ врагъ възъ бой — тоя е
Сжщински дяволъ, щомъ са качи

На коня, *Виарю* що нарича;
Той става грозенъ като облакъ,
Нависналъ и готовъ да падне,
Кога истегли меча. Инъкъ
Той благъ и добръ е и даже —
Лънивъ — когато нѣма нищо
Да мисли, работи... Сег' ази
Незная ли тогосъ, съ когото
Съмъ ялъ и пилъ изъ едно котле!

КМЕТА

Та то.. тогава.. старий вождо..
Незнамъ.. тогавъ какво ще правимъ...

(Свѣтка са)

СТАРИЙ ВОЖДЪ

(Усива са болезнено)

Охъ, мойтъ кости, мойтъ кости!
Отъ тѣзъ свѣтковици са съкашъ
Трошатъ, топятъ.. (Силенъ трѣскъ)

ВСИЧКИ.

(Отскачатъ)

Ийсусе, Боже!

КМЕТА.

Да си вървимъ, че тукъ е страшно.

СТАРИЙ ВОЖДЪ.

Небой са друже — мойтъ кости
Сж воскъ при стомаха предъ твойтъ;
Шишманъ е грозенъ, силенъ, страшенъ;
Но ние трѣбва да сме умни.

Елате тукъ, къмъ мене близо,
(Всички са събира около му).

Така. Сегга внимайте всички:

Щомъ видите, че вече земе

Да са разсѣмнува, веднага

Вдигнете всичко живо накракъ,

Каквото има въвъ градътъ ви —

Мжжѣ, жени, дѣтца — съ една рѣчъ,

И кучетата, ако може,

Накарайте ги колно могатъ

Да викатъ силно — нѣка всякой,

Освенъ съсъ гърлото си гдѣто

Ще вика, вземе отъ дома си

Сѣдина, всичко, щото има

Отъ медъ направено и нѣка

Шуми, дрънчи въ градъ, на околъ

Покрай стѣнитъ, че азъ знаа,

Какво ще правя въвъ туй време.

Разбрахте ли? Но туй е нужно

Отъ тѣзи ноцъ да са приготви.

(Свѣтковица; свива са)

Охъ, мойтъ кости!.. Боже, Боже!

Защо ма толкова наказвашъ?

Да идимъ, дѣтца, къмъ стѣнитъ,
И тѣхъ да зарнемъ, че тогава
Ще си похапнемъ, а че послѣ,
Ако остане време, можемъ
И да поспимъ.

(Гръмъ).

Ахъ, пакъ бодежи!

(Излизатъ).

СЦЕНА II.

Предъ Сръдецъ. Въ стѣнитъ на Шишмана.

Минуватъ нѣколко войници

1 ВОЙНИКЪ

Какво! Въвъ вашый пѣлкъ вече спятъ ли?

2 ВОЙНИКЪ

Отдавна вече всички хжркатъ

Като едвამъ заклани крави.

3 ВОЙНИКЪ

Ами войводата ви какъ е?

Навърно спи отъ всички найъ вече.

2 ВОЙНИКЪ

Ехе! да видишь той какъвъ е

Юнакъ, прострѣнъ наръдъ съсъ всици

На мократа трѣва! Ще кажешъ —

Не е туй Самуилъ Шишмановъ,

А нѣкой глупавъ пиенчуга,

Отъ пѣлкътъ на грозний Аарона

3 ВОЙНИКЪ

Чудесенъ момъкъ! Ваще трѣбва

Да го обичатъ като луди?

2 ВОЙНИКЪ

Та ний за него сме готови

Бащитъ си да поспобиемъ —

Това ти знаешъ ли братленце?

2 ВОЙНИКЪ

Вѣистина чудесно въшо!

1 ВОЙНИКЪ

'Ми вино дава ли да пийте?

2 ВОЙНИКЪ

'Ко щешъ п гащитъ си смѣквай —

За него туй е дреболия.

Но я опитай са съ трѣбата

Да имъ подесвѣрнишь — като вихътъ

Ще скочатъ всички и догдѣто

Са ти обърнешъ дваждъ — тѣ всички

Са вече готови да нападатъ.

Такъвъ е нашый пѣлкъ, другари

Такъвъ ни е и вождътъ храбръ.

1 ВОЙНИКЪ

А намъ недаватъ ни да куенемъ

Отъ тѣзъ проклѣта, но за туй пѣкъ

Отъ медъ по сладка житкостъ славна.

3 ВОЙНИКЪ

За туй че вий сте най-налице
Въвъ цвлий станъ сръщу вразитъ
2 ВОЙНИКЪ.

На лице! Кой знай каква важность!
Е-хе! Туй кой е тамъ що иди?

О-хо! Тъ двама, трима, още...

Влизатъ няколко войници отъ Давидовитъ.
ПЪРВИТЪ ВОЙНИЦИ:

О-хо! О-хо! Тъ живи още!

1 ВОЙНИКЪ

Е-хе, та вий сте прегорвъли
Като че сега сте излѣгли
Изъ пѣкьла! Ей, Бдинъ какъвъ е?

1ИЙ ОТЪ ДАВИДОВИТЪ

Сега да мрж! Азъ видѣхъ вече
Какъвъ е Дунава. Да идимъ,
Че тука скоро дъждъ ще ливне.
Азъ много нѣщо ще ви казвамъ
За този Дунавъ. То, да видишъ,
Какви кораби — то, ти казвамъ
Братленце мило... Но да идимъ,
Че виждъ, са свѣтка *(излизатъ)*

Влизатъ КРАКРАСЪ, ШИШМАНЪ,
ШИШМАНЪ

Проклѣта случка! Да не видимъ
Ний, какъ сж минали полъто
И глѣзли въ градъ!. Нѣма нищо.
За туй нѣкъ утръ ще ги чукамъ
Като въшки между ноктетъ.
Научи ли са, кой ги води?

КРАКРАСЪ

Едни за Петра казватъ, други
За Сурсовула шушнатъ, трети
Наричатъ нѣкой си преславецъ —
Войвода уменъ и искусенъ,
Остаткъ старъ, рѣждисалъ вече
Отъ времето на Симеона.

ШИШМАНЪ

Хмъ, хубаво. Ми какъ са казва
Тозъ, толкозъ уменъ и искусенъ
Войвода?

КРАКРАСЪ.

Кой го дѣволъ знае!

Но казватъ че на свойто време
Е билъ отличенъ, храбръ войнъ.
ШИШМАНЪ *(Весело)*

Ще кажи Петръ е запазилъ
Единъ пергаментъ отъ баща си!

КРАКРАСЪ *(Весело)*

И туй е чудо!

ШИШМАНЪ

И не малко! *(Сериозно)*

Но чуй: Ааронъ тебъ какъ са види?

КРАКРАСЪ

Ааронъ е тъменъ като тъзъ ноцъ.
Въ лицето виждашъ го — спокоенъ
Но туй спокойствие, тъзъ тихость
Предсказватъ буря страшта, грозна.

ШИШМАНЪ

И тѣзи буря — какъ ще кажешъ —
Ще ли избухне сутре въ боя?...

КРАКРАСЪ

Незнамъ... но въ стантъ му е тѣжко
Да влѣзнешъ безъ да са раскаяшъ,
ШИШМАНЪ *(Замисленъ)*
Защо?

КРАКРАСЪ

Защото ти дохожда

Да плачешъ кат' кога да влизашъ
Не въ станъ войнишки — шуменъ,
веселъ,

А въ гробища, обрасли въ буренъ.
Кадъ животътъ, веселбитъ
По другитъ дружини! — Пронастъ
Ги тѣхъ дѣли. Та всички казватъ,
Че той на всички глѣдалъ, свкашъ,
Като на ягнета, които
На скоро ножътъ ще погуби.
Тѣзъ ноцъ отишълъ при Давида
Съ „добръ дошълъ“ да го честити:
Но щомъ е влѣзалъ въ стантъ, всички
Притихнали като момчета,
Кои то всредъ шумътъ, играта,
Съглеждатъ она върлъ магьосникъ,
За който бабитъ доволно
Имъ сж натѣпкали главитъ.
Не! този момъкъ твърдѣ рано
Испилъ е чашата горчива
На тозъ животъ, съ отрова пълна.

ШИШМАНЪ *(Замисленъ)*

Дѣтице зло и своенравно!

Ти знаешъ ли: той не знай да кажи:
„Животъ въ веселие съ другари?“

Той надали ъ помислялъ даже,
Че въ тозъ животъ, младежкий възрастъ
Е чапа, пълна съ бясно вино;
Че тази чаша са испразва
Въвъ тѣзи възрастъ съ шумъ, веселья
Ксито стигатъ до небото?...

(Ахъ, мойта младость! мойта младость!
Да мож пакъ да си я върна —
Ще я изсмуча като паякъ!)
Не! нивга той не е вкусявалъ
Отъ тая чаша на живота;
Той даже самъ не е ни видѣлъ,

Какъ тѣзи чаша са ѝ преляла
Съ напитокъ жълтъ, горчивъ, отровенъ,
Която той, съсъ озлобленъ
Къмъ своята сѣдба нещастна,
Е изсушилъ дори до капка.

(Потърсва глава).

Но туй оставяй!.. Ний не трѣбва
Да спимъ тѣзъ ношъ. Качувай коня
И тичай, обикалай станъ.
Нѣкъ всички бѣдѣтъ на готово,
Нѣкъ шумъ отъ нийде са нечува,
Стражаритъ да си отварятъ
Очитъ начетри, да гледатъ
На около какво са върши,
Въ градъ да гледатъ, да са велушватъ:
За всяка дръмка ще заплащатъ
Съ главитъ си. (Свѣтналица и грѣмъ)

А-ха на здраве!

Това е знакъ добъръ, побѣденъ,
Това е най добрий предвѣстникъ
За менъ, кога за бой са готвя
И тозъ предвѣстникъ азъ отъ вѣка
Посеръщамъ съ чашка вино. Чакай (вика)
Хей тамъ, когото има въ шатра!
Донесте тукъ двѣ чашки вино!

(Донасятъ имъ вино)

Поемай, Кракрасе, да пийнемъ
Отъ тѣзъ вода благодатка, сладка,
Която въ житиѣ на старий
Докарва кръвъ, а цѣкъ на младий —
Пролива сили. Хай, на здравие!

(Чукатъ са. Грѣмъ).

Добъръ, добъръ, недѣй са сърди,
Че ти кога гърмишъ, бѣснущашъ
Шишманъ и Кракрасъ пиятъ вино (пиятъ).
Върви сега — и азъ слѣдъ тебѣ.
Но само гледай, не забравяй,
Че ти съсъ Перникци ще трѣба
Да ги халосатъ ненадѣйно
Въ тилтъ така, щото веднага-.

КРАКРАСЪ

Да са замаятъ.

ШИШМАНЪ

И са смаятъ
Ааронъ кат' вихъръ ще са впусне,
Отъ лѣво, а Давидъ — отдѣсно;
Пѣкъ азъ въ срѣдата -- ти вечъ помнишъ,
Какво говорихме въ свѣта.

КРАКРАСЪ

Оставай сбогомъ. Всичко помня (Излиза)

ШИШМАНЪ

Съсъ здравие юнако храбрий!
Съсъ мажко думи много каза:

За обичъ сж таквизъ войводи,
Които много по вечъ вършатъ
Отколкото говорятъ. Стражо!

Влиза СТРАЖАРЪТЪ

СТРАЖАРЪТЪ

Защо ма викашъ свѣтлий царю?

ШИШМАНЪ

Завчаска коня да е готовъ.

СТРАЖАРЪТЪ

За дългъ пжтъ, или разходка?

За пжтъ, за бой, за всичко, всичко!

СТРАЖАРЪТЪ

Отивамъ, всичко ще изпълня. (Излиза)

ШИШМАНЪ

Аарона трѣбва да навидя. (Излиза).
(Слѣдва).

СЛОВО О ПЪЛКУ ИГОРЕВЪ *)

Пѣсень ѝ

Не лѣпо ли ны вѣшетъ, братіе,
Начати старыми словесы
Трѣдныхъ повѣстий
О пълкѣ Игоревѣ,
Игора Святъславича?
Начати же са тѣй пѣсни,
По выинамъ сего времени,
Я не позамышленно Болюю?

Болюхъ бо вѣцій,
Яче комѣ хотѣше пѣснь творити
То растѣкашеться мыслію по дрѣвѣ,
Сѣкрымъ вѣкомъ по земли,

Шизымъ орломъ подъ облакы
Помнашеть во речъ пѣрвыхъ временъ збавіцѣ,
Тогда пѣщашеть ѝ соколовъ
На стадо лѣбедѣй,
Который дотечаше,

*) Ний само като исторически паметникъ препечатваме както си е въ оригинала руското „Слово о пълку Игоревѣ“, което е важенъ паметникъ на старата, руска литература. Тѣ, руситѣ, го отнасятъ къмъ XII вѣкъ, а въ тоя вѣкъ българското царство е било въ силата си подъ владѣството на Калояна. Не иска съмнение, че „словото“, като написано на старославянски езикъ, който руситѣ, ведно съ църковнитѣ книги, сж заимствували отъ българитѣ, е важно и за насъ. Ний са боимъ отъ шовинизма; но не можемъ да въздържа, отъ да не кажимъ че спомѣнаваний въ 1-та пѣсень Боянъ е билъ нашия пѣвецъ-магѣсникъ Боянъ. Достойно за забѣлѣзване и опудване е че както Гербаль, така и нѣкой си Яковъ Малашевъ, при тълкуванието, на новоруски езикъ

Та преди пѣснь поаше
 Старомъ Жрославъ,
 Хравромъ Мстиславъ,
 Нже зарѣза Редѣю
 Предъ пѣлки Касожьскими,
 Красномъ Рѣманови Сватъславичю.
 Боянъ же, вратіе
 Не і соколовъ на стадо левѣдѣи пѣшаше,
 Нъ свои вѣщицѣ прѣсты
 На живахъ стрѣны възкладаше;
 Они же сами княземъ славъ рокотахъ.
 Почнемъ же братіе, повѣсть сию
 Отъ стараго Владимѣра
 До нынѣшнаго Игоря —
 Иже истакнѣ ѡмъ крѣпостию своею
 И поостри сердца своего мѣжествомъ,
 Наплзливсѣ ратнаго дѣха,
 Навѣде свои храбрыя пѣзкы
 На землю Половѣцкѣю
 За землю Рѣсѣкѣю.

Пѣсень Б

Тогда Игорь възрѣ на свѣтлое солнце
 И видѣ отъ него тьмоу
 Бѣа свои вои прикрыты —
 И рече Игорь къ дръжинѣ своей:
 „Братіе и дръжино;
 Лѣщежъ вы потатѣ быти,
 Неже полоненъ быти!
 Я всадѣмъ, братіе,
 На свои вѣзъы комонн,
 Да позримъ синего Дѣна!“
 Спала Кнѣзю ѡмъ похотѣ
 И жалость ѣмъ знаменіе застѣпи
 Искѣсити Дѣна великаго.

словото, избѣгавъ и — това са вижда ясно —
 умишлено отъ какви да е обяснения за произ-
 хождението на тоя толковъ хваленъ пѣвецъ Боянъ.
 Ний повтаряме, че ни е много страхъ отъ шови-
 низма; но пакъ предполагаме, че пѣвеца на
 „словото“ са е много вдъхновявалъ отъ Бояно-
 витѣ пѣсни, които той безъ съмнение е чувалъ
 отъ своитѣ съвременници, придружавани съ био-
 графически бѣлѣжки за Бояна, и че тоя именно
 Боянъ разбира той въ пѣсента си.

Г. Гербель даже, въ превода си, като да
 иска да надвика истината като са провиква:
 „нашъ Боянъ, нашъ соловей“, когато въ ориги-
 нала стои: „Боянъ же братіе“ и пр... Искусно
 прикриванъ шовинизмъ, едва ли не даже и исто-
 рическа кражба!.. Ний ще чакаме превода на
 пѣсента на български и тогава ще кажимъ за
 нея (пѣсента) опѣ нѣколко думи, като подвърж-
 дение на сегашната си бѣлѣжка.

„Хощѣ бо, рече, копіе приломити
 Конѣцъ пола Половецкаго
 Съ вами, рѣсици!
 Хощѣ главѣ свою приложити,
 Я любю испити шѣломомъ Дѣна!“
 (Слѣдва)

ЛИТЕРАТУРАТА И ТЕАТРА ВЪ АНГЛИЯ До Шекспира

Ний не мислимъ да излагаме тукъ по-
 подробно историята на английската драмати-
 ческа поезия до Шекспира: колкото подро-
 бно и да я изложехме, пакъ би било мж-
 чно да дадемъ на читателя ясно понятие за
 нея, защото всѣка история, на каква да е
 литература, само тогава бива ясна и раз-
 бранна, когато са четѣ ведно съ главнитѣ
 ѣ источники и образци. Ний ще погледнемъ
 на драматическата литература до Шек-
 спира само отъ слѣдующитѣ точки: какво е
 могла да му даде тя нему? какво дължи не-
 говото искусство на предпестественницѣ му
 и, най-сѣтне, какво заимствува и отхвърли
 той отъ тѣхъ? По-надоло ще са види, че
 Шекспиръ твърдѣ малко е можалъ да на-
 учи отъ предишния английски театръ: ни-
 то преди него, нито при него не е имало
 нито единъ такъвъ поетъ, който да би го
 превинавалъ съ таланта си и когото да би
 могълъ да си вземе той за образецъ. Отъ мно-
 жеството пиеси, които е челъ на младини,
 той е научилъ само драматическата тѣхника,
 но идеята на своето искусство той извлѣче
 единствено отъ своята душа. За туй ний
 неще съднемъ да измѣчваме читателитѣ съ
 множеството имѣна, а ще съединимъ въ нѣ-

Колкото са отнася до отдѣлната литература,
 която си е създадо „словото“ въ Руссия, послу-
 шайте-самия г. Гербель какво казва въ преди-
 словието на своето шесто издание на същото
 „слово“, отъ гдѣто и препечатваме сега *буквално*
 текста на словото:

„Что же касается переводовъ „Слова о пол-
 ку Игоря“, то, со включеніемъ перваго, кото-
 рымъ мы обязаны графу Мусину-Пушкину, у
 насъ, по настоящее время, вышло въ свѣтъ трид-
 цать одно отдѣльное изданіе, въ томъ числѣ
 шестнадцать прозаическихъ и петьнадцать стихо-
 творныхъ, надъ которыми трудилось тридцать
 пять ученыхъ и литературовъ. (Стр. 3)

Ний ще са надяваме да видимъ и превода
 на „словото“ на български езикъ отъ повечитѣ
 познавачи на старо-българския езикъ, къмъ кой-
 то е тѣй близкъ езика на „словото“. В. Р.

колко групи всичко онова, което до Шекспира и, най-сѣтне, въ негово време, е произвело драматическото искусство въ Англия.

Знае се, че всъду, родоначалникъ на театра сж биле религиознитѣ представления. Както въ древня Гръция отъ свѣщеннитѣ дѣйствия на хоровѣтъ, така въ християнскитѣ времена отъ празнуването на пасхата преимущественно, изникна театра. Католическитѣ представления страданията на спасителя, съ които празнуваха страстния пътѣкъ, наричаха се мистерии; сжщото название получиха въ срѣднитѣ вѣкове и духовнитѣ представления, съдържанието на които бѣха страданията, смъртта и възкръсването на спасителя. И сега още въ църквата Св. Петръ, въ Римъ, въ денѣтъ на пасхата се излага историята на спасителя въ речитативи, въ които сѣки участвуещъ представлява отдѣлно лице. Въ XII вѣкъ и даже по-рано, въ Англия вече знаехамистерии, а въ XIII вѣкъ въ мѣнастиритѣ съставляваха едно отъ най-любимитѣ зрѣлища на народа и постоянно занятие на духовенството. Скоро си пробиха тѣпѣтъ отъ църквата въ улицата и отъ духовенството въ мирянитѣ, най-първо у еснафитѣ и по-после у актьоритѣ по занаятъ; а за съдържание на мистерии неслужеше вече само еднатовозвѣтна, а и всичката вѣтхозавѣтна история. Въ 1378 година хориститѣ и причетницитѣ на църква та св. Павелъ, въ Лондонъ, бѣха поднесли жалба на Ричарда II, че „неграмотни хора представляватъ историята на Ветхия Заветъ за голямъ ущербъ на духовенството“ Въ XIII и XIV вѣкове мистерии се представляваха по цѣла Англия и тия представления сж са продължавали по четри, даже и по осемъ дена. Въ първоначалния си видъ мистерии бѣха — евангелическа история, приложена въ кратки безискусствени разговори, които сегисъ-тогисъ се прекъсваха отъ пѣенieto на нѣкои мѣста, така-щото и произхождението на ораторията трѣба да се даде пакъ на мистерии.

Тия мистерии — ний забравихме да кажимъ, че въ англия тѣ са наричаха „чудеса“ — дълбоко са вкорениха въ народа; на това спомогна и многовѣковата имъ старинность и отелствето на други народни зрѣлища, а главното — неприкосновеността на тѣхното свещено съдържание.

Но при всичко това, тия безискусствени начинания чета на най-новата драма, туриха нѣкои закони за нейното бждѣще, художественно развитие, отъ които не можѣ да са отколони и най-смѣлия гений, отъ страхъ, че народа не ще да го погледне. Тѣй, това исклучително съдържание на мистерии тѣ усвои на най-новата драма нейния епически характеръ, поведе къмъ историческо обработване и поиска отъ нея общедостъпно и богато съдържание. Гръцкия театръ далечъ отстъпваше предъ Хомеровата епопея и неможеше да са удря съ нея въ представяването на обширнитѣ и разнообразни митологически събития. Цѣлѣта на древната драма, по думитѣ на Аристотеля е била „да достига съ малки средства неистощимия въ богатството си, епосъ“. За това гръцкитѣ драматици въ представленията на просто изложенитѣ събития внесоха противоположното на тѣхната простота представление на трагическитѣ катастрофи. Новото време, което нѣколко столетия си остана при еднитѣ само начинания на драмата, която у древнитѣ тѣй бързо цѣфна, но за туй нѣкъ и тѣй бързи повѣхна, новото време нѣмаше предъ себѣ си, както древнитѣ гръци, никакъвъ великъ епосъ; неговата драма първоначално, изникна отъ евангелиското повѣствование. Но отъ тая драгоценна трапеза не само че не трѣбваше да пада нито трохица: напротивъ краткия расказъ на евангелието поощряваше въ мистерии неговото (на расказа) распространение, слѣдователно отъ самото начало условията на новата драма са поставиха въ обратно отношение съ условията на древната драма. Въ по-нататъшното си развитие, тя зѣ да черпи своето съдържание отъ рицарскитѣ стихотворения и исторически хроники. По такъвъ начинъ отъ различнитѣ свойства и условия на всички тия источники са съставиха оная форма и оная пълнота на съдържанието, каквото ний виждаме въ най-новия театръ. Неговата сждба бѣше вече рѣшена много време преди Шекспира.

Въ срѣдата на XV вѣкъ въ Англия мистерии са намираха вече исклучително само въ ржцетѣ на занаятчиитѣ и са бѣха распространили всъду. Скоро подишъ това са явиха тѣй нареченитѣ — „правоучение“ нравственно-аллегорически представления.

които излъзоха, преимущественно, отъ училищата и съвсемъ измъстиха съ себѣ си мистериитѣ. Съдържанието на тия аллегорически представления бѣше пакъ отъ свѣщенната история; но тѣ състояха вече не само въ представлението въ дѣйствию евангелическитѣ сказания, а и въ аллегорически правоучения. Въ мистериитѣ на сцената са вадѣха само нѣколко аллегорически лица, като на примѣръ: смъртта, истината, правосъдието: въ поучителнитѣ allegории са явява, освѣнъ това, олицетворението на човѣческитѣ чувства, страсти, пороци и добродѣтели, и отъ тѣхъ вече състоятъ изключително дѣйствующитѣ, или по-право казано, говорящитѣ, лица на всичкитѣ тия растъгнати-дълги представления. Съдържанието на мистериитѣ бѣха страданията на спасителя, избавлението отъ грѣхопаданието и др. такива; съдържанието на „моралноститѣ“ бѣше борбата на злото съ доброто, или борбата на добритѣ и порочни сили за човѣческата природа. Впрочемъ тѣ скоро зеха да са отдалечаватъ отъ религиозния кръгъ и по-вече да са доближаватъ къмъ дѣйствителния животъ. Борбата на доброто и злото начала зѣ да са представлява отъ по-обикновена нравствена точка на зрението: тѣ въставаха противъ свѣтскитѣ съблазни, противъ зависимостта отъ свѣтскитѣ блага, като представители на злото начало. Мистериитѣ състояха отъ съвременни сухи и голи дѣйствию, предназначени само за глѣдане, безъ всѣко примѣсване на разсѣдка. Въ „моралноститѣ“ напротивъ, правоучението съставлява сжщественно съдържание отъ начало и до край безъ всякакви движения и дѣйствию са протакаха тѣ въ едни сухи и мъртвени разговори. Както мистериитѣ указваха на възникающата драма пѣхтъ къмъ представление на *дѣйствието*, тѣй моралната аллегория съ своя очевидно диалектически характеръ и правоучения, ѣ показваха *нравственното направление*. Тоя родъ представления са продължава въ Англия съ успѣхъ отъ срѣдата на XV до началото на XVII вѣкъ, следователно, по-вече отъ едно столетие: такава дълговременность окончателно укоренѣ на новата драма необходимостта отъ нравствено направление. И всичкитѣ английски драматически произведения винѣги сж имали нравствено съдържание. Подъ влиянието на

това сериозно направление на английската драма, са образува въ произведенията на Шекспира оня строгъ, нравственъ погледъ на човѣческитѣ дѣла и условията на човѣческата природа.

Когато по тоя начинъ са отбѣлѣзаха сжщественнитѣ условия на драмата, то-есть, отъ една страна, дѣйствието, както въ мистериитѣ, отъ друга — нравственното поучение, както въ „аллегорическитѣ представления“, вече неоставаше много до представлението и на дѣйствителния животъ. Тоя преходъ, въ първоначалнитѣ драматически опити, излезе отъ придворнитѣ (палатски) увеселения. Ведно съ менестрелитѣ и трубадуритѣ на XII и XIII вѣкове, по домоветѣ на владетелнитѣ особи са мутаеха разказвачи, арфисти, смѣшловци и всѣкакви забавници. Умственитѣ и музикални увѣселения, въ занимателенъ и комически видъ, по тоя начинъ отдавна станаха като една отъ необходимитѣ условия на придворния животъ. Въ грубия, тревоженъ XIV вѣкъ цѣлата тая тѣла бѣше си навѣкла гонение, но въ много по-кроткия и миренъ XV вѣкъ, тя пакъ излиза на лице и са лута по цѣла Европа. При всичката разлика на езицитѣ, тѣхното искусство бѣше равно достѣпно за всички. Извѣстно е, че въ XV вѣкъ нѣмскитѣ поети показваха своето искусство въ Дания и Норвегия. Баварскитѣ и австрийски пѣвци—въ Англия. Твърдѣ е за вървение, че тия артисти, разказвачи, смѣшловци и придворни лали, бѣха изпълнителитѣ на първоначалнитѣ драматически представления и на всѣкаквъ родъ зрѣлища, които още въ XV вѣкъ зеха да измѣстватъ тихитѣ предишни удоволствия, които състояха въ слушание пѣснитѣ. Ведно съ това, да са преобличатъ и маскиратъ, въ онова време бѣше станало любима забава. Неминуваше празникъ, нито едно посрѣщане на чутни гости въ палата или въ градоветѣ, гдѣто да са неявятъ великолѣпно облѣчени аллегорически, или исторически лица, неминуваше нито едно голѣмо пиршество, на което да са не представи нѣкои интермедия, пантомима, маскарадна процесия, които обикновено са съпровождаха съ кратки, пояснителни рѣчи. Тия интермедии (interlides) въ Англия преминаха отъ Франция и при Едуарда III са наричаха вече „кралски

игри“. При Хенриха VIII великолѣпнитѣ преобличания възхождѣ въ рѣшителенъ обичай; при всѣхъ празникѣхъ въ палата и у частни лица непременно са представляваха интермедии. Аллегорията господствуваше въ всички тия забави; всѣко преобличанне непременно заключаваше въ себѣ си нѣщо аллегорическо. Твърдѣ е вѣроятно, че въ тия придворни маскарадни представления постъпено зѣ да са освобождава възниквающия театръ отъ аллегорията, която му тѣгнеше, отъ тия бездушни олицетворения на отвлеченитѣ понятия и зѣ малко-по-малко да ги замѣства съ лица, взети отъ дѣйствителния животъ. Тѣй като цѣлта на всички тия аллегории бѣше шегата и забавлението, трѣбваше най-сѣтне да разберѣтъ, че за да са постигне тѣзи цѣлъ, съвсемъ не сѣ нуждни всѣкаквито красноглаголювания и поучителни разсѣждения. Нѣкой си Джонъ Гейвудъ, ученъ и остроуменъ чловѣкъ, около 1520 година е написалъ за дворѣтъ на Хенриха VIII цѣлъ рѣдъ интермедии вече безъ всѣкакви аллегии; напротивъ тѣхното съдържание съставляватъ най-обикновенитѣ положения на дѣйствителния животъ, и макаръ че поучителното влияние още са заблѣзва въ тѣхъ, но то вече са прикрива подъ булото на шегата и иронията. Отъ това, което е достигнало до насъ отъ тия интермедии са вижда, че това не сѣ още пиеси, даже—сцени, които да развиватъ нѣкое дѣйствие, а просто смѣшнии разговори или преносни, взети отъ простонародния животъ, насолени съ грубо и троснато народно остроумие и твърдѣ често отекчителни поради своята расточенностъ. Интермедиятъ на Гейвуда възимаха въ палата печуванъ до тогава уснѣхъ: отъ това може са заключи, какви е трѣбвало да бждѣтъ ония подражения на тия интермедии, които са предназначаваха за по-долнитѣ слоеве на обществото. Сцената на „Деветѣтъ героя“, представлявана отъ почтенния испански кавалеръ Армадо (въ пиесата „Безплоднитѣ усилия на любовта“), и негольштата сцена на „Пирама и Тезба“, разигравана отъ занаятчинѣхъ въ пиесата „Снѣгъ на Ивановденъ прѣзъ коцѣта“, могатъ да понятне за тоя родъ народни интермедии. Въ онова време хората са задоволяваха съ малко. Сега, като четемъ пѣсента на лудия (дуракъ) въ края на пиеса-

„Мисль“

та „Дванайсетата нощъ“, ний въ нея рѣшително нищо неспждаме; а съ такива пиеси, придружени отъ подскачания или фарсове, отъ комически припѣзки и пр. възхищаваше придворнитѣ на Елисавета, палатнии лудню Тарльтонъ, възхищаваше тия придворни, които съставляваха висшата лондонска публика та още въ онова време, когато Шекспиръ бѣше вече стѣпалъ на сцената. Тия фарсове, по свидѣтелството на съвременницѣхъ, сѣ са извършвали съ такъвъ неприкритъ, смѣлъ и безцеремоненъ хуморъ, щото и най-сериознитѣ хора сѣ умирали на мѣстата си отъ смѣхъ.

Отъ нийдѣ Шекспиръ не е замѣтнувалъ тѣй много и отъ нищо друго той не са научи толкозъ, колкото отъ тия народни представления и остроумни фарсове на палатекитѣ, както и на народнитѣ смѣшлювци. Остротата, хумора и сатирата които въ XV вѣкъ бѣха още въ такава непририта противоположностъ съ обтѣгнатата церемоналностъ на закѣснѣлото, отживѣло своя вѣкъ рицарство, въ XVI, несравнено попрактически вѣкъ, станаха общо направление на цѣлия европейски свѣтъ. Въ Англия не само палата — всичкитѣ чутни хора сѣ имаха по единъ смѣшлю. За любовта къмъ тѣхъ може да са сѣди и по това, че хора, като канцлера на Хенриха VIII, Томасъ Морусъ, е заповѣдалъ на Голбейна да запиши себѣ си паредъ съ своя домашенъ смѣшлю (лола). Рабле, Сервантесъ, Гансъ Саксъ, най-сѣтне сѣчинителитѣ на италианскитѣ фарсове, народнитѣ смѣшлювци и остроумци въ XIV вѣкъ са явяватъ вседу. Но ний въ една земя народното остроумие не са е показвалъ въ всичкитѣ класове съ такава сила, каквото въ Англия. Това народно свойство безъ друго трѣбаше да са покаже и въ драматическото искусство. Забавницѣхъ съ безевѣливъ хуморъ, които въ Германия наричаха природни смѣшлювци и които Шекспиръ съ думата *natural* отличаваше отъ истъненитѣ палатекни смѣшлювци, бѣха любимцитѣ на тогавашната театрална публика; та и въ сегашната лондонска публика тая струна още силно дава да се заблѣзва, когато театралнитѣ *Клоуни* я позакачатъ. За тѣзи страна на своитѣ произведения Шекспиръ дължи на своята народностъ, на своя народъ и свето време — и отъ тѣзи страна той е най-малко

оригиналенъ, макаръ че неговитѣ комически и хумористически лица сега да ни са показватъ като най-оригинална и отличителна черта на неговия гений.

Между другото трѣбва да са забѣлжи, че мистериятѣ, моралнитѣ allegории и комическитѣ интермедии, всѣка отдѣлно, съществуваха твърдѣ малко — тѣ туку са бъркаха една въ друга. Особено въ мистериятѣ и allegориятѣ скоро започнаха да проникватъ нови и даже чужди тѣмъ елементи или да се развиватъ (чуждитѣ елементи) навън отъ тѣхъ самитѣ. Мистериятѣ, напиримръ, въ они си видѣ, въ който съществуваха тѣ въ XV вѣкъ не само че заключаваха въ себѣ си свойствата на историческата драма и моралнитѣ allegории, но, ведно съ това, въ тѣхъ са развиваха тѣй също комическитѣ интермедии, allegорическата, пантомимна игра и карнавални фарсове. Свѣтската страна на евангелската история даваше поводъ за хумористичеко обработване на нѣкои сцени, тѣй-щото мистериятѣ по нѣкога представляваха най-чуждата смѣсъ на евангелската история съ карнавалскитѣ фарсове; съ други думи, това бѣше смѣсъ на високото съ комическото. Самитѣ интермедии, пантомими и разговори, първоначално възникнаха отъ мистериятѣ. Тѣй като въ „Вѣтхия Завѣтъ“ вѣнчки търсѣха пророчески указвания на евангелскитѣ събития, тѣ започнаха, въ видѣ на интермедии, да турятъ наредъ съ евангелскитѣ събития, съотвѣтствующитѣ тѣмъ събития отъ „Вѣтхия Завѣтъ.“ Напиримръ, подиръ представлението предаването на Иисуса отъ Иуда, следваше предаването на Иосифа отъ братята му и др. такива. Такива интермедии, по нѣкога се предаваха въ пантомима, а по нѣкога просто въ живи картини. Като мистериятѣ, и моралнитѣ allegории скоро изгубиха първоначалния си строгъ характеръ. Откакто минаха тѣ отъ своята духовна сфера въ обикновенната житейска правдивостъ, тѣмъ неоставаше много и до обикновенния, простъ животъ — и наистина скоро започнаха да показватъ въ тѣхъ различнитѣ съсловия въ лица. Макаръ че въ тѣхното съдържание се още преобладаваше практическата моралъ и критика на свѣтовния животъ, но ведно съ това, въ тѣхъ сега да влизашъ и сатирически подгравани за събитията, лицата,

съвремениятѣ относи. При Хенриха VII тоя родъ представления вече свършено измѣсти предишнитѣ мистерии. Истина въ тѣхъ са още държаха нѣкои allegорически лица и се забѣляваше поучително направление, но вече предишната духовна и школка драма, мистерията и моралната allegория се по-вече и по-вече отстъпватъ място на свѣтскитѣ предмети. Но въ нищо не се е явявало въ такъвъ ясенъ видъ това смисане на вѣнчкитѣ родове, както въ съединението на най-простонародното съ тържественното. Комическитѣ свойства твърдѣ рано проникнаха въ тържествения и поучителенъ тонъ на моралнитѣ allegории. Още въ мистериятѣ дявола се представляваше като лице смѣшно, като се явяваше въ смѣшенъ, комически видъ; въ allegориятѣ той обикновено биваше съпровожданъ отъ *цорока*, който вѣнчки са изваждане на сцената въ видъ на нѣкой смѣшлю, облеченъ въ дълго, пѣстро облекло, съ дървенъ мечъ, и който неспирно се зичаа ту съ хората, ту съ своя адеки съжитникъ. Трѣбва да забѣлжимъ, че въ XV и особено въ XVI вѣкъ цѣла Европа си представляваше злото начало въ смѣшенъ видъ и човѣческата грѣховностъ въ видъ на глупавъ смѣшлю. На тоя веселъ вѣкъ приемизката лежеше до сърдцето по-близо, отколкото раскаянието. Най-серioзното морално поучение и най-важния комически фарсъ си подаваха единъ-другиму ръка (т. е. другаруваха!). Но туй бѣше още малко: вѣжду господствоващата въ онуй време страсть къмъ смѣхътъ започна да си търси ново удовлетворение и въ моралнитѣ поучения почнаха да вмисатъ всѣкакви комически и глупави фарсове, безъ тѣ да иматъ каква да е свръзка съ тѣхното съдържане. Тоя обичай отпосѣ влезе въ английската драма: първитѣ английски трагедии несамо че се размѣсени съ най-глупавитѣ фарсове, но често пѣкти тия фарсове се са вмятали въ трагедиятѣ безъ всѣкаква свръзка съ тѣхното съдържане, а само за едни смѣхъ. Но и на туй не си рѣха: всѣка пиееса накарваха смѣшля да свършва съ карикатурни игри, а антрактитѣ са замѣстваха съ фарсове, въ които смѣшлювитѣ съ безпределна свобода импровизираха свойтѣ роли. Серъ Филиппъ Сидней, класикъ и поклонникъ на древнитѣ образци, който е живѣлъ малко пѣщо вреди Шекспира, въ

книгата си „Похвала на стихотворството“ горчиво са оплаква отъ такова разбъркване на трагедията съ комедията Наистина, туй разбъркване са простираше до тамъ, щото високитъ дѣйствующи лица безспорно са блъскаха съ смѣшлювцитъ безъ никакъвъ за това поводъ, или въ срѣдата на нѣкой сериозенъ разговоръ, туку вижъ че на сцената са явилъ смѣшлю, комуто са позволяваше да дърдори всичко, каквото му доде въ главата.

Това смѣшление на разнороднитъ елементи премина и въ произведенията на Шекспира, само че той му даде съвсемъ другъ характеръ. Дълбока смисълъ даваше той на смѣшението на високото и смѣшното. Това не са забвѣзва ни у одного отъ най-добритъ съвременни нему, драматически писатели. Той пръвъ отиди отъ сцената си отдѣлнитъ отъ шесата фарсове и винягишното и въ всичко смѣсване на смѣшлювцитъ и глупчовцитъ. Ако по нѣкога Шекспиръ смиса смѣшното съ сериозното, трагическото съ комическото, това е правилъ за туй само, защото го изнеква самата работа. (А нѣкои казватъ за туй само, „защото и въ живота смѣшното и сериозното, трагическото и комическото сж толкова близки, едва ли не даже и смѣсени Б. П.) На грубия обичай на тогавашната сцена, той даде тѣнка, аристократическа смисълъ. Въ комедитъ си, ролитъ на смѣшлювцитъ той направи най-забавни и остроумни и тѣй са въсползува отъ тѣхъ въ трагедитъ си, щото тѣ още по-вече усиливатъ потресающето впечатление. Истина, въ първоначалнитъ си пиеси той искарга на сцената най-карикатурнитъ лица, но не съцѣлъ само да разсмива зрителитъ, а за да вложи въ тѣхъ най-дълбокомисленнитъ въззрения на живота, така-щото неговитъ смѣшлювски сцени са намиратъ въ вжтрѣшна свръзка съ най-възвишеното съдържание. Даже тамъ, гдѣто смѣшлювцитъ са забавляватъ, на видъ, сами съ себѣси, съ тѣхнитъ думи непременно е свързана пѣкаква характеристика на основното дѣйствие. Ако пѣкъ пай-сътне, смѣшлю са намира въ най-тѣсна свръзка съ значителното лице, то, самата тѣзи свръзка и съставлява възела на пиесата.

(Слѣдва).

ТЕАТРА — КАТО НРАВСТВЕННО УЧРЕЖДЕНИЕ.

(Продължение и край).

По-голямата частъ отъ такова дѣйствие ний можемъ да очакваме отъ театра. Той представлява огледало за обширното съсловие глупци и съ спасителнитъ присмивки засрамва всичкитъ нмъ разнообразни видове. Туй, което по-горъ той (театра) произвеждаше посредствомъ умиления и ужаса, това той сега достига посредствомъ присмивкитъ и сатиричъ, още по-скоро, може би, даже и по не-погрѣшимо. Ако ни земѣхме да оцѣняваме трагедията и комедията по достигаемто отъ тѣхъ дѣйствие, то, навѣрно, онита би далъ преимущество на втората. Присмивката и презрението по-чувствително уязвяватъ човѣческата гордостъ, отколкото омръзването да му мѣчитъ съвѣстѣта. Отъ ужасното са крие и сгушва нашето малодушие, по сѣщото малодушие ни прави достѣпни за извѣстната сатира. Законитъ и съвѣстѣта ни запазватъ отъ престѣпленята и пороцитъ; смѣшното пробужда въ насъ тѣлото освѣщение (чутѣе), което пайдѣ не са изощрява тѣй както въ театра. Ний често икти упѣлно моцияваме приятеля си да напада на нашия характеръ, на нашето сърдце, но едва ли бихме му простили присмивката. Нашитъ постѣпки поднасятъ още надзиратели и еждѣята; по нашата глупостъ нѣтрии свидѣтели. Само театра може да са приемива на нашитъ слабости, защото пада нашата чувствителностъ и не показва винѣния. Безъ да са червимъ ний гледаме на маскитъ си, които падатъ отъ лицата ни въ неговото огледало, и въ тайницитъ на душата си му (на театра) благодаримъ за кроткото назидание.

Но обширниятъ кръгъ на дѣйствиетата на театра далечъ още не е свършенъ. Той по-вече отъ всичко друго публично учрѣждение може да послужи като училище на практическия животъ, като вѣренъ ключъ къмъ тайницитъ на човѣческата душа. Азъ съмъ съгласенъ, че самолюбието и упорството на съвѣстѣта нерѣдко унищожаватъ и най-хубавото му влияние, че хиляди пороци съ подигнато чело са явяватъ предъ неговото огледало, хиляди прекрасни чувства безплодно са отражаватъ отъ хладно-

то сърдце на зрителитъ; азъ допускамъ, че, може би, Мольеровия Гарпагонъ не е още поправилъ нито единъ стипса-богаташииъ, че самоубийцата Беверлей не мнозина отъ своитъ братия отвлече отъ страстта къмъ играеннето на книги, че злополучнитъ разбойнически похождения на Карла Моора неще направятъ посетата безопасни; но ако ний даже ограничимъ обширното влияние на сцената, ако съвсемъ несправедливо даже и съвсемъ го не допуснемъ, и тогава за театра оставатъ безконечно много пѣща. Ако театра не умалява числото на пороцитѣ, не ги ли направя той видими за всинца ни? Съ тия порочни хора, съ тия глупци ний сме длъжни да живеемъ. Ний трѣбва да бягаме отъ тѣхната срѣща; длъжни сме ли да ги надвишемъ, или да имъ се подчинимъ. Сега, тѣ, поне распасани, непригтовени не ще ни нмерятъ; ний сме готови да имъ поервишемъ нападението, театра ни откри тайната да ги познаваме и обезоръжаваме, той съдра маската отъ лицето на подлизеца и ни откри примката, съ която ни заплитатъ коварството и хитростта. Измамата и лъжката той извади на яве отъ забъркания лабиринтъ и ги показа на свѣтъ, както показватъ нѣкое чудовищно животно. Може би, умирающата Сара не ще докара ужасъ на развратника и всичкитъ картини на наказаното облыщение още по вече ще го распалятъ; може би, дързеката облыстителница, като е обмислила сериозно това дѣйствиe, ще се сумяса да го скрие; но ний трѣбва да сме честити и съ това, че безхитросната невинность сега вече е запозната съ примкитъ на облыщеннето и е научена отъ сцената да не се довърва на лъжливитѣ клѣтви; да са пазни отъ предателскитъ поклонения.

Театра ни прави внимателни не само къмъ човѣка и неговия характеръ, но и къмъ съдбата, и ни научва на голѣмото искусство да ѝ се покоряваме. Въ ходѣтъ на нашия животъ смѣтката и случаятъ играятъ равно велики роли: първия ний управляваме, на втория сме длъжни сами да се покоряваме. Достатѣчна е печалбата и въ това, ако неизбежитъ нещастия ни постигатъ не съвсемъ безъ твърдостъ; нашето мъжество, нашето благоразумиe; вечъ бидоха искусени въ такива явления на сцената, и нашего сърд-

це си доби по-голяма ягкость за пренасяние на удара. Театра представлява предъ насъ разнообразната картина на човѣческитъ страсти. Той искусвенно пивѣвжда въ чуждитѣ скърби и за мгновението страдание ни заплаща съ най-сладкитѣ сълзи, и съ умножаванието въ насъ на мъжеството и опитността. Съ него са спущаме ний въ кулата на гладъ, въ Уголино, са качуваме на страшнитѣ ешафоти, и гледаме въ лицето на тържественната минута, на смъртта. Тукъ ний чуваме, какъ природата гръмогласно и утвърдително подтвърждава онова, което преди нашата душа е осъщала въ тихи предчувствия. Подъ мрачнитъ сводовѣ на Тауера кралницата лишава отъ своитъ милосги излъганий неостоянецъ. Въ минутата на смъртта и Моора изоставя неговата въроломна, естистическа мъдрость. Вѣчността изхвърля мъртвеца, за да открие тайнитѣ, които немогѣтъ зѣа живитѣ, излодѣи, който са е считалъ безопасенъ, лишава са отъ сътнето си прибѣжище, защото гробоветѣ вогѣтъ да нарушаватъ тайнитѣ... *)

Но и това е нищо, гдѣто сцената ни запознава съ съдбитѣ на човѣчеството: тя ни учи да бждемъ справедливи къмъ нещастния и да съдимъ за него по-сприисходително. Няма порокъ, по-мръсенъ отъ кражбата; но всеки отъ насъ смѣсва състрадателната сълза къмъ пренеждата, когато винкне въ бездната скърби и страдания, верѣдъ които Едуардъ Рубергъ извършва своята крикба. Къмъ самоубийството всички чувствуватъ отвращение, като къмъ злодѣйствъ; но когато, мъчима отъ за плашванията на свирения си баща, мъчима отъ любовъ, отъ представлението на ужаснитѣ сцени, Марьяна пснѣва ядѣтъ, кой отъ насъ ще пожелае прѣвъ да сломи жезълѣтъ надъ главата на тая жертва на безчестнитѣ правила? Човѣвъголюбнето и търпимостта съставляватъ господствуящитъ стихии на духѣтъ на нашето време, тѣхнитѣ лъчи проникватъ въ съдебнитъ заседания, деже и по-далечъ—до сърдцата на господаритѣ. Какво велико участие въ това прекрасно дѣло припадлѣжи на театритѣ! Не тѣ ли запознаха човѣка съ човѣка и му показаха она тайинственъ

*) Загакката са огнае навѣрно къмъ сѣнката на Хамлетовия баща и неговия убиецъ.

механизъм на живота, по който той дъйствува. Висшия класъ има причина да бжде още по-благодаренъ на театра отъ всички други. Тукъ само силнитъ елементи чуватъ това, което тѣ другадъ нийдъ не би чули — истината; тукъ само познаватъ и виждатъ тѣ онова, което нийдъ другадъ не би тѣ нищо видѣли, нито познали — човека.

Ето колко е велика и разнообразна заслугата на добрия театръ за нравственото образование; не по-малка полза оказва той и въ отношение на умственото развитие. Само тукъ, въ тоя най-високъ кръгъ, високия умъ и пламенния патриотизмъ си намиратъ изобилната храна.

Тукъ той преминува съ погледъ погнечкия човѣчески родъ, сравнява народи съ народи, вѣкове съ вѣкове — и вижда, съ какви робски вериги на предразсѣждѣцитѣ и мнѣнията е окована по-голямата частъ отъ човѣческия родъ, който вѣчно са мжчи надъ разрушаванieto на своето щастие; той вижда, че честитъ лжчи на истината освѣтляватъ само нѣкои глави, които, това свое нищожно преимущество, сж си добили, може би, съ цѣната на цѣлъ животъ. Съ какво тогава, съ какви сръдства, може даже най-мѣдриятъ законодателъ да достави на народа си сжщитъ изгоди?

Театра е оня общественъ каналъ, който, като приема лжчитъ на най-добрата, мисляща частъ на народа, пролива тѣхния благотворенъ блясъкъ върху цѣлото господство. Правилнитъ понятия, яснитъ идеи, чиститъ чувства текжтъ отъ всекъдѣ по всичкитъ жжчи на народа; мжмлата на невежеството и мрачнитъ суевѣрия изчезва, и нощта отстъпва мѣсто на всепросвѣтляющия день. Отъ толкова многото, важни плодове на сцената, азъ ще укажа само на единъ — най-главния. Защо едвамъ преди малко време търпението на върнитъ и сектитъ стана всеобщо? Още преди да е живѣлъ Натанъ и мусулманина Саладинъ наеши накарала да са засрамитъ, като ни проповѣдваха божественния урокъ на покорностъ къмъ Бога, урокъ, който независеше отъ нашитъ за него мнѣния, още преди да побѣди Йосифъ II страшната хидра на религиозната ненавистъ, театра вече посѣя въ нашитъ сръдца семената на човѣчностъта и нѣжностъта, отъратителнитъ изобразения на неистовствата на езическитъ жреци ни научиха да избѣг-

ваме религиозната ненавистъ: въ това страшно огледало Християнството оми своитѣ пятна! Съ такъвъ сжщо честитъ успѣхъ, при помощта на театра, могли би да са побѣдятъ и заблужденията на всенитанието. Нѣма дѣло по-важно за обществото, по своитѣ слѣдствия, отъ всенитанието: и при всичко това, на него са обръща тѣй малко внимание, и то е напълно отдадено на произвола, на прищевката и легкомислието на гражданина. Само театра би могълъ да му представи нему злотѣситъ жертви на пренебрегнатото всенитание въ умилителни, потрясающи картини. Тукъ наще бащи би могли да са откажатъ отъ своитѣ своекористни правила, нашитъ майки да са учатъ — да любятъ по-благоразумно. Лжжливитъ понятия можжтъ да вкаратъ въ заблуждение сръдцето и на най-добрия всенпитатель: и толкова по лошо, ако тия понятия посѣятъ още названието метода и систематически погубватъ нѣжното цвѣтенце въ различнитъ разсадници и училища. Даже промишленостъта и духътъ на изобретателностъта бжха зели да са въспламеняватъ предъ сцената, ако поетитѣ бжха сѣди достойно за трудътъ си — да бжджтъ патриоти, а обществото са би рѣшило да ги изслуша.

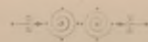
Азъ неможъ да пропусна тукъ още едно огромно влияние, което би произвелъ благоустроенния театръ на духътъ на народа. Духъ тукъ наричамъ азъ сходството и съгласието на неговитѣ мнѣния и наклонности касателно такива предмети, въ отношение къмъ които другитъ народи и мислятъ, и чувствуватъ инѣкъ. Само за театра е възможно да произведе това съгласие въ най-висока степенъ, защото той преминава чрѣзъ цѣлата областъ на човѣческото знание, изчерпва всичкитѣ положения на живота, погледва въ всичкитѣ гѣнки пзавон на сръдцето, защото той съединява въ себъ си всичкитѣ състояния и класове и си пролага широкъ пъкъ къмъ разсѣдъка и сръдцето. Ако въ всичкитѣ наши пиеси господствуваше една главна черта, ако нашитъ писатели са бжха съгласили помежду си и бжха съставили яскъ съюзъ съ тѣзъ цѣлъ, ако тѣхнитъ трудове ржководеше строгия изборъ, ако тѣхната четка са посвѣщаваше на предмети само народни — съ една дума, ако ний доживѣхме до това, щото

да имаме народен театър — ний са бихме съзали въ една германска нация. Какво свързване гръцкият тѣй тѣсно по-мѣжду нмъ? Какво призоване, въ стари времена, народа въ театъра? Нищо друго, освенъ отечественитѣ съдържаниа на ниситѣ, гръцкия духъ и обичаи, преобладающъ интересъ на обществото, което одушевляваше тѣхнитѣ ниса. Има още едно важно достоинство, съ което може са похвалителатра. Въ туй, щото до сега са е предприемало са да са докажи, че театъра има съществено влияние на правитѣ и просвѣщеніетѣ, сѣ още са съмняваха; но че между всичкитѣ изобретения на роскошеството, между всичкитѣ учредения за обществени увеселения той заслужава предпочитание, това е признато даже отъ най-заклѣтитѣ му враговѣ. Но неговото влияние въ тоя случай е много по-важно, отколкото обикновено си го мислятъ.

Человѣческата природа не може непрекъснато и вѣчно да страда отъ трудове и запития: раздражителността на чувствата умира, щомъ са удовлетвори. Человѣкъ, преситенъ отъ животнитѣ наслаждения, уморенъ отъ дълговременното на рѣгнато състояние, измъченъ отъ вѣчното стремление къмъ дѣятелностъ — е жеденъ за по-хубави, за по-благородни удоволствия, или необуздано са хвърля въ диви развлечения, които ускориватъ неговото паданіе и нарушаватъ покоятъ на обществото. Вакхическитѣ радости, прѣстѣжнитѣ игри, хиляди неистовства, народенъ отъ празничността, ставатъ неизбежни, щомъ законодателіи не са сумяса да даде на наклонноститѣ на свой народъ най-доброто направление. Работния человѣкъ е въ опасностъ да принесе въ жертва на убийственната намусенностъ всичкия си животъ, когато той тѣй великодушно е пожертвова въ обществото, — учений — да ниспадне до смѣшенъ педантизмъ, простия човѣчецъ — до животно. Театъра е такова учреждение, въ което удоволствието са съединява съ наизиданието, въ което нито една сила на душата не са възвишава въ ущърбъ на друга, нито едно наслаждение не са осѣща за смѣтка на цѣлия животъ. Ако тѣжича ни топи сърдцето, ако мрачно расположение на духътъ ни отравя чистѣта на уединението, ако хиляди грижи ни даватъ душата — насъ ще ни прѣеме театъра; въ

тоя искусственъ свѣтъ ний ще забравимъ дѣйствителния, ще са възвѣрнемъ пакъ сами въ себѣ си; нашата чувствителностъ ще са пробуди, цѣлителнитѣ душевни потрясенія ще заставятъ да въскрѣсне нашата задрямала природа и ще приведатъ кръста до спасителното възнѣние. Злочестия може да поплаче надъ чуждата злочестина своята си тѣга, честития — да стане въздърженъ, безопасния — внимателенъ. Чувствителната истинченостъ тукъ може да закъпи до мъжество: суровото звѣрство за пръвъ пѣтъ ще земе да чувствува. И какво тѣржество за природата, която тѣй често пада и тѣй често пакъ става, когато хората отъ всички съсловия, звания и състояния, откато отхвърлятъ всичкитѣ свръски на некуственността и модата, откато са освободятъ отъ гнета на сждбата, като братѣя, са сродиятъ въ една всесѣдиняюща симпатія, съставятъ единъ кръгъ, забравятъ себѣ си и свѣтъ и са доближатъ до небесни си источникъ. Всѣки отдѣлно ще са наслади отъ възхищеніето на всички, и всички, подкрепени отъ стотини други очи, ще почувствуватъ, че тѣхнитѣ гърди сж цѣли съ едно само чувство, което грѣмогласно говори: азъ съмъ человѣкъ

(Продѣ.)

СБЛѢСКВАНІЕТО НА КОМЕТАТА БИЕЛА СЪ ЗЕМЯТА.

(Лекція на професора С. Н. Глазенапа.)

Кометата Биела са откри на 27 февруарій 1826 година отъ австрийския майоръ Биела, по имѣто на когото тя и е наречена Биела. Десетъ дена подиръ откриваніето ѝ кометата са наблюдава въ Марсилия отъ астронома Гамбартъ, който забѣляза, че тя е тождественна съ кометитѣ, появивши са въ 1805 и 1772 години. Предполагатъ, че тия три свѣтила представляватъ появяванието на една и сѣща периодическа комета, и времето на обръщаніето ѝ около слънцето са опредѣли при близително въ 6½ години. Въ предвидъ тоя периодъ на обръщаніето ѝ, яви са възможностъ да са предскажи нейното най-скоропшно появяване въ 1832 година, когато кометата дѣйствително са е наблюдавала. Послъ тя биде наблюдавана създъ дѣтъ обръщанія въ 1846 година и представлява

не забължжително явление: нейното ядро са раздѣли на двѣ части, отъ една комета са образуваха двѣ; отначало разстоянието между тяхъ бѣше не твърде голѣмо, но то постъпенно са уголѣми и всѣка комета представляваше самостоятелно свѣтило.

Таквоозъ дѣление на кометата въ двѣ части е явление единствено. Истинна, кометата на 1882 година представи дробене на ядрото на нѣколко части, но всички си останаха вътрѣ въ кометата; въ 1860 година наблюдаваха двойна комета, открита отъ Лиѣ въ Рио-де-жанейро, но тя бѣше такава открита. До 1846 година кометата Биела са явива нѣколко пѣти и винѣги сама. Кометитѣ-близнета бѣха предметъ на всеобщо любопитство, и отъ страна на астрономитѣ са положили всичкитѣ залягания за да я изучахъ внимателно и всестрано. Какво ще стане съ близнетата? какъ ще са движатъ тѣ? Съ нетърпение са очаквали повторното появяване на кометата въ 1852 г., когато тя са яви и бѣше пакъ такава двойна, както и въ 1846 година: всѣка отъ двѣтѣ части са движеше съвсемъ самостоятелно и въ съвсемъ независими орбити. Макаръ туй появяване и да разясни нѣкои обстоятелства въ движението на близнетата-комети, но много въпроси останаха неразрѣшени, и отговора на тяхъ можеше да послѣдва само слѣдъ нѣколко още обращения. Иматъ ли тия комети-близнета какво да е влияние една на друга? Не са ли обръщатъ тѣ около общия центръ на тежестта, койго са движатъ по първоначалната орбита на кометата Биела? какво ще стане съ кометитѣ подиръ нѣколко обращения? — Ето въпроситѣ, които си задаваха астрономитѣ и рѣшението на които бѣше съ голѣмо значение не само за астрономитѣ. Появяването на кометитѣ въ 1859 година не бѣше благоприятно: тяхното видимо положение бѣше твърдѣ близо до слънцето и за туй тѣ неможаха да са видятъ; трѣбване да са чака слѣдующето появяване въ 1866 година. Да са предскажи положението на кометата презъ два периода — е работа не твърдѣ лесна: необходимо е да са вземе въ внимание притегателното дѣйствие на всичкитѣ голѣми комети, а туй изисква голѣми мажи. Покойния професоръ на Дерпския университетъ Клаузенъ са зае съ изчисляването влиянието на всичкитѣ

голѣми комети и блисково си изпълни работата: той даде ефемеридата на кометитѣ близнета, т. е., тяхния видимъ пѣтъ на небето. Но при всичкитѣ внимателни пѣблюдения и търсание кометитѣ-близнета на оная частъ на небето, гдѣто те трѣбване да са явятъ — тѣ не са явиха, нийдѣ ги нѣмаше, нийдѣ ги не виждаха. Кадѣ са тѣ двѣнаха, какво стана съ тяхъ? Его новитѣ въпроси и при това съвсемъ неочаквани, които зеахъ рѣдъ и замѣстиха първитѣ. Нѣкой исказаха предположението, да не би да има нѣкоя погрѣшка въ изчисленията на Клаузена, но той пзново ги разгледа: всичко върно, всичко си е въ добръ рѣдъ. Ще кажи кометитѣ не са виждатъ вельдствие на нѣкои особенни физически причини. Нѣмаха край предположенията и подгатванията. Но всичкитѣ хипотези можаха да бѣдѣтѣ разрѣшени само въ 1872 г., когато кометитѣ пакъ можаха да са видятъ. Ието зацо. Пѣтътъ на кометата Биела има оная особенностъ, че пресича пѣтътъ на земята, и при това въ такава точка, гдѣто земята, при обръщанието си около слънцето, бива всѣка година на 15 ноември по старъ стилъ, или на 27 по новъ. Ако кометата и земята едновременно дойдѣтѣ на общата точка на пресичанието на тяхнитѣ пѣтища или орбитѣ, ще произлезе стълкновение на кометата съ земята. Такова стълкновение трѣбване да произлезе на 15 ноември 1872 година, и разбира са, че самото стълкновение най-добръ би рѣшило справедливостта на тия, или онии предположения; ще кажа и повече — самото туй стълкновение можеше да рѣши, какво стана кометата.

Читателя ще са очуди, че стълкновението съ кометата може да рѣши справедливостта на еднитѣ или другитѣ предположения. Не само стълкновението съ кометата, но и самитѣ комети по нѣкога са представляватъ като нѣщо ужасно, вредносно. За добра честь, въ нашето време кометитѣ извикватъ ужасъ само въ твърдѣ рѣдки случаи; но неможе са кажа сжщето и за стълкновението съ кометитѣ; но ний са надѣваме, че кадѣ края на лекцията ще са разсѣе всѣкой страхъ, и почтенното събрание не ще са сракува отъ стълкновението съ кометата.

Настана вечерта на 15 ноември, ко-

гато са очакване туй сръщанието съ кометата Виеза. Тоя вечерь мина тѣй сжщо благополучно, както и всичкитъ предидущи и последующи вечери, и мнозина незабвляха нито особено: по внимателнитъ, а тѣй сжщо и астрономитъ наблюдаваха тая вечерь най обилния дъждь отъ падающи звѣзди.

Падающитъ звѣзди представляватъ твърдъ хубаво небесно явление; въ ясенъ есення вечеръ тѣ са явяватъ особено много. Читатели навѣрно ги е видѣлъ. Въ нѣкоя частъ на небето мгновенно са явява нѣкоя свѣтла точка, бързо и млъчниската прелѣтѣвъ звѣздното небе и подиръ това изгасва и изчезва.

На пръвъ погледъ са вижда, че нѣма никакъвъ особенъ законъ въ появяването на падающитъ звѣзди. Тѣ пронизватъ небето по всички посоки и всичкитъ части на хоризонта. Отъ гдѣ изхвъркна падающата звѣзда, гдѣ си свърши тя огнения пѣтъ, кадѣ са ти дѣна? Тия питання са раждатъ сами по себѣ ся. Но невъзможно са вижда на пръвъ погледъ тѣхното рѣшеніе. Какво може, отистина, да каже за себѣ си, за своята природа свѣтлата точка, която млъкомъ са появи, млъкомъ описа огнения си пѣтъ и пакъ млъкомъ изчезна. И при всичко това, тия въпроси сж твърдъ естествени и тѣ сж разрѣшени. Прѣди всичко трѣбва да са знае, гдѣ свършватъ огнения си пѣтъ падающитъ звѣзди: дали задъ предѣлитъ на земната атмосфера, тамъ гдѣто са намиратъ месеца, планетитъ и другитъ свѣтила, или въ предѣлитъ на земната атмосфера. Измѣренията произведени за пръвъ пѣтъ отъ студентитъ на гетингенския университетъ Брандесъ и Бенценбергъ *) и относѣ често повтаряни, показана, че падающитъ звѣзди са появяватъ отъ 70 до 200 верста надъ повърхността на земята. Слѣдователно, всичкитъ имъ огненъ пѣтъ етага на такава височина, гдѣто въздуха трѣбва да бжде въ голъма стѣпень разреженъ. Послѣ, необходимо е да са знае, съ каква скоростъ са движатъ падающитъ

звѣзди. Скоростъта на тия движения са опредѣлява на основание сжщитъ наблюдения, за които спомънахме преди малко. И наистина, като са знае видимата величина на проложенния отъ звѣздата, пѣтъ а тѣй сжщо времето, въ което звѣздата си проложи тоя пѣтъ, и разстоянието отъ звѣздата до повърхността на земята, лесно е да са изнамѣри и скоростъта на движението на падающата звѣзда. Скоростъта на тѣхнитъ движения са заключава въ предѣлитъ отъ 16,000 до 72,000 метра въ секундата. Това е голъма бързина. Нѣка незабравяме, че звукътъ има бързина въ 330 метра на секундата, топчийскитъ оръдия 500 или 600 метра въ секундата. Ще каже падающитъ звѣзди иматъ бързина, въ кръгли числа изразена, въ 200 и 100 пѣти по-голъма отъ приведенитъ двѣ скорости. Такава забвляжителна бързина иматъ само небеснитъ свѣтила при обръщанието си около слънцето. Тѣй като на земята такава бързина ний не сръщаме то може да са направи предположение, че падающитъ звѣзди сж не отъ земно, а отъ небесно произхождение. (Слѣдва).

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

ВАЗОВЪ И НЕГОВИТЪ СТИХОТВОРЕНИЯ.

(Продължение отъ брой 4.)

Слѣдватъ стихотворенията „Политика“, „Къмъ Европа“, „Триумфътъ на турчина“, „Дизраели“, „На гуслата ми“, „Мисли върху една картина“, „Амнистията за българитъ“, „Абдулъ Хамидъ“ и всички тѣ безъ исключение, както и досегашнитъ, са отнасятъ къмъ нашата народна черга, съ тѣзи само разлика, че въ по-първитъ Вазовъ е билъ по-вече проповѣдникъ, е пѣлъ по-вечето съ цѣлъ да събуди заспалия народъ, а въ тия, вече далечъ отъ всичкитъ цѣли, макаръ и много близо до тѣхъ, той проклина съдбата на народа си, проклина пречкитъ, които не му даватъ толкозъ мнѣгожеласмата свобода. Свобода — това е ялфата и омегата на всичкитъ стихотворения въ „Пр. и Гусла“, това е въ тѣхъ и причина, и цѣлъ, и побуждания, и вдъхнования, и всичко. Султанъ ли надне въ Цариградъ и го замѣсти другъ — нѣвеца вика:

„Слѣдъ полуделій идиотъ или,
А подиръ него бѣсепъ ще дойде!

Въ Цариградъ са напечатана на нѣколко

*) Тия измѣрениа са произвождатъ тѣй сжщо, както на повърхността на земята са опредѣли разстоянието до нѣкой недостъпенъ предметъ, а именно: отъ двѣ точки, разстоянието мѣжду които е измѣрено, и които са наричатъ основание, са опредѣлитъ ъглитъ, съставляеми отъ ъглитъ на зрѣнието съ нареченото основание.

езика и испраща амнистия за българските инсургенти — пивеца критикува амнистията и нейния създател, свѣтлѣйшия султанъ и въ остървенение вика :

„Прошка!! съ нази се ругае
Иоще този турченъ грубъ!
Тѣй си ситий звѣръ играе
Съ окървавения трупъ!“

И колко по-естествени излизатъ тия стихове отъ ония въ „Пѣтникъ и Витошъ-планина“, „Кѣмъ една майка селенка“ и пр.! Но въ първиятъ той е ималъ вътѣрничавата цѣлъ (безъ самъ да върва въ постиганията ѝ) да събуди „робитъ заспали“, а въ вториятъ — неудържимото негодование къмъ плоскитъ хитрувания на турската дипломация са е стрѣмило да излѣзе, да са слѣе въ каква да е форма, само и само да не тѣгне на гърдитъ на нѣвеца. Съ една дума, въ първия случай са е търсила мисль за извѣстна изнамерена форма, а въ втория — клокачащата мисль, възникнала безъ никакви търсения, търси и си намира съответствующата форма.

„Зли подигравки!.. Лъжи гнусави!
Свѣтли надежди пѣлнѣтъ Европа.
Андраши вика: Болний уздрави!
Дерби отъ радост скача и трона.“

Какъвъ хубавъ пасквилъ на европейската дипломация!

„Турско да цѣне всички залягатъ,
Кроятъ реформи и Конституций,
Працатъ черкези, башибозуци,
По-скоро тамо да ги прилагатъ.“

Можеше ли да са насмѣе по-язвително, по-отровно, по-кисело нѣкой на ония тогавашни спокойни, хладнокрѣвни егоисти, които въ джобоветъ си носѣха и челоуѣколюбие, и прогресъ, и „либерте, фратернитѣ, егалитѣ“, и хитритѣ планове да са задържатъ турцитъ по-вечко време на балканския полуостровъ, „защото тѣ имали интереси“ въ тѣхното съществуване като балканска сила, като плашило на рускитъ домогвания да стѣпятъ въ своя веченъ Цариградъ? Истина, обстоятелствата показва, че тѣзи дипломация са е излѣгала въ смѣтките си, че освенъ турцитъ, имало е и други срѣдства, а именно самозащитата на нетвърдѣ слаби елементи въ тия балкани, срѣщу домогванията на руситъ и, че тѣ (дипломацията) можеше и цѣлта си да постигне и чиста да си остане отъ крѣвита, пролѣни въ Батакъ, Перушица, Копривщица и пр.; но това само подтвърдява нейния безчелоуѣченъ егоизмъ,

„Мисль“

Какъ са би раскайвалъ за раздѣлянието на България покойния Дизраели (както това направиха живитъ Сализбери и Андраши) ако да можеше да са подигне отъ прахътъ и видѣше, какъ тая България, която той смѣташе, че ще съставлява преднята стража на рускитъ сили, какъ тая България отстоява своята независимостъ и предъ ножа, и предъ всевъзможнитъ козни и интриги — о, той си би късалъ коситъ, че не е можалъ да предвиди такова нѣщо и да възвие колата на политиката си!

Ето единъ куплетъ отъ краткото описание на тоя, въ висша стѣпенъ злобенъ човѣкъ, въ „Пр. и Гусла“ :

„А за женитъ.. може да;
Кѣмъ тѣхъ сѣ слаби османлѣйтъ,
Но и журналитъ всегда
Държатъ за капиталъ лѣжитъ:
И тѣхъ безъ брой моги, дѣ(т)ца
Въ колонитъ имъ сѣ убити!“

Това описание, което са състои отъ петъ такива куплета свършва съ стиховетъ:

„О, Английо защо ли днесъ
Бездушненъ жидъ та управлява?“

Стихотворението „Кѣмъ Европа“, се

състои отъ твърдѣ ядовити питания къмъ тая послѣдната, като напримѣръ:

„Сега, катъ Емусъ старий отъ страхъ са
цѣлъ потресе,
И турската свирѣпостъ премина всѣкий край,
И ужасъ, възмушеніе по дѣлий свѣтъ пронесе,
Попиталъ бихъ Европа, вечъ може ли да
трай?“

Но, какво право имаме ний да са отнасяме така безцеремонно, така настоятелно къмъ държави или народи, съвсемъ чужди намъ още по-вече — на които несме направили нѣкоя услуга за да имаме поне право да я укоряваме въ хладнокрѣвие къмъ нашитъ страдания? Длѣжни ли бѣха хората да са справятъ съ сила, каквато бѣше турската, за да отговорятъ на нашитъ дертове?

Като показва на Европа,

„Какъ шикъ на бѣсило намъ скѣжитъ надежди“.

пивеца като да отговаря на въпросътъ ни:

„О, срамъ за нашътъ вѣкъ е така да са оставатъ

Милйони християни, родени за прогресъ,
На варваритъ жѣртва и за напредъ да ставатъ.

О, срамъ е на Босфора да влада Турчинъ днесъ!

Стихотворението „Триумфътъ на турчина“, което започва така:

„Съ кръвъ чегурска утолихме
Жаждата си, ей Алахъ!“

може твърдъ хубаво да са характеризира
съ тия откъслечета:

„Туй ли чупете скова?“
И:

Перушица и Багакъ.

„На гуслата ми“ е най-хубавото, най-естественното лирическо стихотворение на Вазова. Неможе са опредѣли, какви бѣха всичкитѣ до сега разгледани стихотворения, но за туй всѣки може да кажи, че то е въ пълна смисълъ на думата лирическо:

„Готвахъ се, веке гласъ да издигна
Весело, гордо пѣсень да викна,
Мячно ми стана сѣ да ридаѣхъ,
Време за слава, мисляхъ, настая.

Мисляхъ, но горко, гусло любезна!
Бѣдѣще златно катъ сънь изчезна,
Братската кръвъ бѣ веуе проляна,
Жалостъ горчива покри Балкана.

Огненъ вѣстогъ се бѣрже понари,
Върлий тиранинъ грозно удари,
Около нази зрѣлище гробно,
Тежки вериги дрънкатъ по злобно.

Робство, пакъ робство! Нѣма свобода!
Рани дълбоки мжатъ народа,
Облакъ се вие поще по-мраченъ,
О! Гусло мой нека да плачемъ!

Да плачемъ както ний сме плакали!
Нели днесъ сичко околъ насъ жали?
Полето съхне, Балкантъ ише,
Янтра въздишна, Марица стѣне.

Но дали се тѣй мойта родина.
Ще да въздишна като робиня;
Дали ишеце се ще линѣ,
И се тѣй жално, скръбно ще ише?

(Стр 58—59).

Дали! Да, туй дали трѣбва вече да влезне на дневенъ рѣдъ въ нашата литературна полемика.

„Дали ишеца се ще линѣ

И се тѣй жално, скръбно ще ише?“

Ний познаемъ, дали нашия пѣвецъ сѣ ще линѣ (пази Боже, отъ такъвъ подарѣкъ!). не че той винѣги, винѣги ще е сѣ тѣй нажаленъ

„И се тѣй жално, скръбно ще ише“,

— за това, по нашето мнѣние, неиска нй кашка съмнение. Съдържанието на лирическата поезия може да бѣде различно, но съдържанието на нашата лирическа поезия — помедните и най-веселитъ народни пѣсни — то трѣбва да бѣде, е и ще бѣде пренѣплено въ дълбока, безпре-

дълна тъга. Защо? Това е въпросъ навремето, въпросъ на бѣдѣщето развитие на нашата литературна критика. Но че това е фактъ, ни са струва, нѣма никакво съмнение. Не тѣй пѣкъ туку казватъ, че когато забрънчи българския кавалъ, „най-буйнитъ хора спиратъ, старо и младо са набира наоколо му и въ благоговейно мълчание, а по пѣкога и съ сълзи на очи, го слушатъ“ — това не е проста случка. Единъ пѣтстотингодишенъ робъ, какъвто е билъ българския народъ, не е можалъ да не почувствува въ душата си, макаръ и твърдъ тъмно, оная естествена тъга за свободата, която е свойственна и на животнитѣ, а камо ли на народъ, който при венчкия натискъ на политическо и духовно владичество, можалъ е да си запази физиономията на народъ, съ свое историческо минало; неможе най-сѣтне тоя народъ да не почувствува сега, слѣдъ пробужданието си, всичката неизмѣрима пронасъ, която го отдѣли отъ неговитѣ съврѣстници: или завистъ и развратъ, или тъга за изгубеното и буйно стрѣмление да достигне туй, което са е изгубило въ продължение на цѣли пѣтъ ужасни вѣка, е участъта на такъвъ народъ. Краткия периодъ на свободния ни граждански и политически животъ, мислимъ, доказа, ако и не съврѣшено, че първитѣ двѣ чувства си нѣматъ мѣстото въ основнитъ елементи на българския характеръ: послѣднитѣ събития още по-вече заякчиха условията, които правятъ невъзможно вкореняването на такива мръсни елементи, каквито сж завистъта и разврата. Кой не са стрѣми сега да усвои всичко това, което трѣбва да има, което го иматъ всичкитѣ други, а което той нѣма? Кой не са надѣва на едно по-свѣтло бѣдѣще за българския народъ, било като държава, било като народъ, или въобще като чловѣкъ? Загатва са даже за республика.. още по-вече — загатва са нѣщо, което още не си е добило форма въ областъта на рѣчьта, но което май е хубаво настанено въ най-извититѣ гънки на душитъ — нѣщо, като таквозъ, че „може би“, „на върно“, „не по своята сила, а по своето положение къмъ работитъ“, българския народъ ще стане причина да са закрие, или самъ ще закрие дѣйствието на деветнайсетия вѣкъ и ще открие това на дваистетия...; че, може би, то-

ва последно дѣйствиe ще бѣде таквозъ, което ще тикне цѣния строй на сегашната машина къмъ система, много по благоприятна за народитѣ и т. н., и т. нат..... съ една рѣчь малко ли сж надѣждитѣ и кроежитѣ за първенствующи роли на такъвъ народъ, който едвамъ са събужда и още незнае, какво има наоколо, а му са иска да знае това!... Такива надѣжди е имало и преди освобождението, и Вазовъ е станалъ плененъ тѣхенъ тълкователъ въ продължението на сжщото стихотворение: „Къмъ гуслата ми“:

Не! не загина всяка надѣжда!
Въ мене живѣе вѣра гореща!
Тя ми придава тесъ чувства буйни,
Ти сирѣва гусли, твоитѣ струни!

Вѣрвамъ, да, вѣрвамъ, че зарадъ назидни по-честии сѣдбата пази,
Скоро ярематъ ще се разбие,
Свѣтата правда пакъ ще надвие!

Тасъ кръвъ невинна, тамо проляна
Ще се издигне върху зирана,
Въ яростъ и въ буря, въ пламенъ и въ мълний
Потоиъ ще стане да го погълни!

Тесъ майки клѣти, звѣрски распрани,
Тесъ дѣца дръбни, грозно исклани,
Тесъ момци храбри, гесъ мъченици;
Тамъ на бесило, или въ тъмници;

Тесъ моми жални, ангели красни,
Въ пламъкъ умрели, въ мъки ужасни,
Тесъ клетви, съзпи, вопли въ народа
Щѣтъ родятъ, вѣрвамъ нашъта свобода.

(Стр. 59 — 60).

„Мисли върху една картина“, е сжщо таквозъ лирическо стихотворение, каквото и „Къмъ Гуслата ми“. Започва то тъй:

„О, братя, усѣщамъ скръбта въ,
Отъ пѣть прѣмалыха краката ви,
Въжето притиска [*вратѣтъ ви*].
Рѣцѣ ви сж въ гризни желѣзни и т. н.

Хубава е въ него картинката, която ни напомня оня мраченъ периодъ на българскитѣ опитвания да са отърси робския хумотъ, когато заточаванията, затворитѣ, бѣсилкитѣ върлуваха по-съснително отъ чумата и въ най-затѣтителитѣ села и градове:

„Но кой е тосъ младъ мѣжду вази
Кой[то] гордо мълчание пази?
На негово[то] блѣдо чело
Не виждашъ ни сѣнка сумненіе,
Той снаея съсъ хладно прѣзреніе
Вериги и трудъ и тегло!

А — стареца съ туй лица строго,
Кой удари приеда най-много?

Той носи най тежкитѣ кръсть!
Какъ онъ ви горчиво погѣжда,
И бодъръ и плененъ съ надѣжда
Небото ви сочи съсъ прѣстъ!
Но ваш[тѣ]и мълчители зловни
Ви блѣскатъ, и съ думи злокобни
„Гявури!“, крѣщатъ ви „напрѣдъ!“,
— „О милость, о, малко почивка!“
— „Бѣсилка!! гявури! Бѣсилка!“
И удари нови безъ четъ!“

Грозна картина! И предъ такава картина Вазовъ е можалъ да насилва българския езикъ като е отхвърлялъ на мѣста членоветѣ!

Кой гордо мълчание пази
На негово блѣдо чело.

Това изнасилване на езика са забѣлзва и въ най хубавитѣ произведения на Вазова и туй, по наше мнѣние, показва, че колкото той по-дълбоко е отражавалъ въ себѣ си душевнитѣ тѣги и радости на народа, толкова по плитко е давалъ ухо на живата рѣчь, въ която сж са изражавали тия мъки и страдания; а тия двѣ нѣща сж нераздѣлни едно отъ друго, толкозъ по-вече въ дѣлото на поезията, която трѣбва, и безъ друго, да са проявява въ духътъ и формата на народа, на чийто езикъ е тя написана.

Тѣй гледано на работата и са обяснява едно негово стихотворение, въ което той са оплаква отъ отектветието въ насъ на герои, памятници и пр., тогазъ когато тия нѣща у насъ сж много и премного — тия нѣща сж, които почти ежедневно повтаря и потрета той самъ и чакатъ само да дойде художническа ръка и да ги възпроизведе въ стройно, хармоническо цѣло.

Но всичко това нѣка си чака времето и мѣстото. Какъвъ е общия характеръ на 1-та Вазова сбирка? Какво е нейното достоинство, взета изцѣло, въ отношение на нейното влияние върху обществото въобще и върху искусството отдѣлно (разбира се нашето)? Ваз. изнаспилъ езика — и това са забѣлзва на много мѣста; той е изнаспилъ и самото искусство — поезията, като са е *помилалъ* да я *приближи* къмъ нѣкакви си цѣли; той, най-сѣтне има едно-двѣ лирически стихотворения, които съ себѣ си не би могледа откунятъ такава една сбирка отъ 64 страници и които пакъ не са отличаватъ съ оная художественна пълнота, която прави невъзможни всѣкаквито насилвания било на езика, било на картинитѣ, които са или създаватъ, или възпроизвеждатъ — какво е

общото достойнство на тая сбирка, която стана причина за такава една дълга, а може би, и откъчителна статия въ колонитъ на едно малко списание? Никой неможе отказа, че взета отдълно, тя би била нищо по-вече нищо помалко отъ една твърдъ кратка, написана въ стихове (на мѣста и звучни) лѣтопись на една извѣстна епоха. Отдѣлно взета, това е истинна; но взета като начало на едно довършено цѣло, като обяснение на едни послѣдвали нѣща, така взета, тѣзи сбирка и нейното разгледване е отъ голѣмо значение, и ний са твърдѣ съмняваме, че сме могли да направимъ това, което чувствувахме, че трѣбва да направимъ.

Въобще, казватъ въци хора по искусството, първитъ произведения на поета биватъ като първитъ лъчи на пролѣтното слънце, като първитѣ листа на тръндафила, като първенеца на всяка майка—лъжки, игриви, пълни съ животъ, дишущи съ преснота на силитъ и винѣги прегръщани отъ цѣлото общество скупомъ. Такивато произведения, обикновено, казватъ тия въци хора, биватъ епическитѣ поеми, които сж най-близката до обществото форма поезия, достъпна на по-вечето отъ туй общество. Подиръ това иди лирическата поезия, въ която, въ противоположность на епическата, страдателното лице са явява вече самъ поета и тя е вече по-малко достъпна за по-голѣмата частъ на обществото, което вече са раздѣля на двѣ мнѣния за достоинствата на поета. Подиръ лирическата поезия вече иди третия и послѣденъ видъ—драматическата поезия, която е съединението на двѣтѣ първи въ едно отдѣлно, съвършено самостоятелно цѣло, казано съ думитѣ на Бѣлински. Не всеки поетъ доживява до всичкитъ тия три възрасти като художникъ; даже исключенията отъ туй правило сж голѣми; но въобще ходътъ на развитието на поезията е такъвъ.

Прави ли исключение и нашия пѣвецъ отъ туй правило? Прави, и ако да не правеше, той щеше да бѣде още по-неестественъ; ако сега е неестественъ само въ отношението къмъ своята личностъ, тогава щеше да бѣде неестественъ въ отношението къмъ цѣлата българска литература, която, каквото и да казваме, макаръ и да са ползуваме отъ чужди произведения, върви по свои

самостоятеленъ, особенъ пътъ. А едно това ни е спечелило времето, което инѣкъ трѣбваше да изгубимъ въ борба съ чуждото влияние. Ако сега таланта е заблуденъ вслѣдствие на вътрѣшни размирици, по обстоятелства, тѣсно свързани съ сѣдбитъ на народа, слѣдователно твърдѣ близки и къмъ неговото искусство, това, гдѣ знаете, може и ползвно да са отрази на нашата литература въобще, тогазъ когато въ противния случай тоя талантъ, подъ влиянието на чуждитъ авторитети, истина са би развилъ по-скоро, но туй би било само едно отражение (може би и криво) на тия авторитети, — нѣщо, което нито ни би запознало съ тия авторитети, което са постигва само съ преводъ, нито пъкъ би помогнало на правилното развитие на литературата ни въобще. А пъкъ че Вазовъ пусна своята лепта въ нашата литературна урна — това никой неще откаже.

„Отъ тукъ излиза, че Вазовата „Пр. и Гусла“ е дала направление на българската литература?“ питате вий. Не, отговаряме ний: „Пр. и Гусла“ даде направление само на всичката Вазова дълтелностъ на литературното поле, даде му тя такъвъ пътъ, отъ който той неможа да са отбий, въ който и ще си остане като закованъ. Дали е лъжливъ тоя пътъ, или не, не знаемъ; но фактъ е, че тоя пътъ Вазовъ си избра не по своя воля, а въ силата на оная необходимостъ, която създаватъ обстоятелствата и която рѣдки гении могатъ избѣгна. Тая необходимостъ е да проповѣдва, вмѣсто да създава; да укорява, вмѣсто да страда отъ причинитъ за тия укори. Разумѣва са, че тая проповѣдъ и тия укори не сж тѣй искусствени въ всичкитъ му произведения, както въ „Препорецъ и Гусла“ — но тѣ сж пакъ проповѣдъ и укори, въ които неговата личностъ са явява на всяка крачка, въ всеки единъ стихъ; въ които, съ една рѣчь, той впнѣгн рисува самъ себѣ си, и никога никой отдѣленъ характеръ (съ исключение на „Епопеята на забравенитъ“), — тѣ сж всичко, но не сж и поезия, въ пълното и най-възвишено значение на тѣзи дума. Всичкитъ съвременни, даже и най-незначителнитъ, събития вълнуватъ Вазова и го каратъ да излиза на литературното поле съ нѣкое стихотворение — плодъ на минутно вдъхновение, но не и на завѣтенъ идеалъ, който

са ражда въ тѣзъ, или онѣзъ форма само слѣдъ дълбоко изучаване, само слѣдъ като са изстрада, слѣдъ като стане плътъ отъ плътта и кръвъ отъ кръвта на поета.

(Слѣдва.)

„Напрѣдъкъ“ вѣстникъ за наука и литература. На 5 и 20 число. Редак.-Изд. Дико Иовевъ. Скоропеч. ча К. Т. Кушлевъ (дѣ? вѣроятно въ София).

Преди всичко ний поздравяваме читателитъ си съ едно, колко да е хубаво списание, въ което има нѣща за прочитане, при нѣмание какво друго да са четете, но нѣма мисли за усвояване, — нѣщо, което всѣки има право да очаква отъ едно списание, издавано въ столицата, гдѣто безсѣмнено сж са стѣкли най-преснитъ, най-дългитѣ сили на малкото ни отечество. Безъ да говоримъ за предисловието „Къмъ читателитъ“, което е малко нѣщо водничко, статийката „Напредва ли образованието у насъ?“ са прочита съ удоволствие, ако и да има въ нея мѣста, на които би могло да са възрази; послѣ статийката „Нѣщо за стенографията и нейното употрѣбление“, ако и въ нея да нѣма нищо за стенографията а всѣчко са заключава само въ туй, че стенографията е полезно искусство, са четва тѣй сжщо безъ отъкъчение; но „Сирота Лиза“ на Карамзина — пардонъ мусю! Много добръ щеше да бжде, ако ти са дадеше на келнеритъ въ хотелъ „България“, отколкото на читающата публика. И още какъвъ шамаръ на искусствата: Гоголь и Карамзинъ, турени като два брата-близнака единъ до други, т. е., Карачъоза на хаджи Айвата, наръдъ съ Мочалова—актьоръ въ ролята на най-великото Шекспирово създание — въ ролята на Хамлета, съ една рѣчь свраката и славея въ единъ кафезъ, естетическа развала и естетическо съвършенство—всичко „динъ-карданъ“! Това е непростително, още по-вече за едно столично списание, а още и още по-вече, защото, както са научаваме, хубавицата „Сирота Лиза“, която е била възможна само за фантазията на Карамзина, а може би и на превода ѝ, но не и за естеството, — тая сиромашка сѣнка на чловѣкъ, съ туй вече трети пѣтъ са превождала на грѣшния бл-

гарски езикъ. Както и да е, но тоя безцеремоненъ параллелъ, тѣгленъ между Карамзина и Гоголя, показва голѣма естетическа дебелацина. Недейте са сърди: туй са доказва и отъ чудното обстоятелство, че калпавата повѣстчица на карамзина е преведена много хубаво, едва ли не и превъходно, а Гоголевата „Сѣрочинская Ярмарка“ — много калпаво. И чудно ли е: хубавитъ, върни и художнически въпроизведени образи и картини на Гоголя сж много помжчни за разбиране отколкото плоскитъ и мазни-лоени Карамзинови картинги, врѣдъ:

„Тя се хвърли въ пригрѣжкитъ му и... тукъ непорочността *трѣбваше* да отстѣпи.“

Гѣлжби, нали? И *трѣбвало* да бжде тѣй—вижъвижъ ти веднѣжъ философъ Хома-Брутъ! Но оставете, гда Карамзина, когото и въ Руссия всички четѣтъ само въ неговата „История Государства Россійскаго“ и чиито беллетрически „сочинения“ сж вече достигнали до „битъ-пазарж“, отъ гдѣто навѣрно сж попаднали за твърдѣ ефтена цѣна и въ рѣцетъ на г-нъ преводача, да оставимъ ний него, а да видимъ, какъ е преведено първата и, безсѣмнено, най-слаба повѣстъ на Гоголя. Ний не ще говоримъ за избора, който е крайно несполучливъ, твърдѣ приличенъ на „отиванне на морето и връщанне безъ пѣсъкъ“—ний ще погледнемъ само на превода. Заглавието „Сѣрочинская Ярмарка“ — Сѣрочинския панаиръ—е преведена „Панаиръ въ Сорочинецъ“. Туй нищо. Стиховетъ, съ които са озаглавява всѣка глава въ повѣстѣта сж оставени, както и въ оригинала, на малоросійскій езикъ. Да кажемъ че туй е непреводимо. Отдоло подъ стиховетъ на първата глава „изъ старой лекиды“ е преведено „изъ старитъ легенди“, намѣсто „изъ една стара легенда“. И туй да кажимъ е само библиографска придиричливостъ. Но да видимъ по-надоло; то какво е: Започваме отъ самѣто начало на повѣстѣта:

„Колко е упоителенъ и раскошенъ лѣтний день въ Малороссія! Колко сж приятни жаркитъ часове около пладне, когато денѣтъ блѣщи тихо и съ силна жѣга и сипний, неизмеримъ въздушенъ океанъ, потъналъ въ раскошъ, цѣлъ е заспалъ, като взима и обхваща *всичко прѣкрасно* въ въздушнитъ си обѣти!“ („Панр.“ Бр. 1; Стр. 11).

Послушайте сега самия Гоголь, какъ описва той на своя езикъ тоя летенъ день въ Малороссія:

„Какъ роскошенъ лѣтний день въ Маторосин! Какъ томигис-жарки тѣ часы, когда полдень блещетъ въ тишинѣ и зноѣ, и голубой, неизмеримый океанъ, сладострастнымъ куполомъ нагнувшійся надъ землею, кажется, заснулъ весь потонувши въ нѣбѣ, обнимая и сжимая прекрасную въ воздушницѣ, обаятіяхъ своихъ.“

(Соч. Н. В. Гоголя Т. I; стр. 9.)

Ето и нашия скромнѣе преводъ за тия, които незнайтъ руския езикъ:

„Колко е упоителенъ лѣтния день въ Малоросія! Колко тѣжки-геръщи сж ония часове, когато полуденното слънце блѣсти въ тихота и пѣкъ, и свѣтлосиний, неизмѣримъ океанъ, въ сладострастенъ куполъ чаведенъ надъ земята, мислишь си, засналь е, цѣль потъналъ въ сладость, прегърналъ и застискалъ прекрасната (земя, са разбѣра) въ въздушнитѣ си обаятія!“

Ний не е да не допускаме нѣкои волности въ изказване мисълта на чуждитъ авторъ — това е неизбѣжно въ нѣкои случаи; но да са превръщатъ хорскитѣ мисли съ краката на горъ — това не са допуца, освѣтъ на г. г. Семковцигъ. Сравнете оригинала съ превода въ първитѣ три четри рѣда (а такива сж сума въ цѣлия преводъ) и виѣ ще видите, до колко е билъ постигнатъ Гоголь. Тамъ, гдѣто Гоголь казва, че сладострастния куполъ т. е. кубето, т. е. небесния лазуръ, по вазозскы, прегръща прекрасната земя, г. преводача, кой знае за кой бясъ, кара тоя лазуръ да прегръща „всичко прекрасно“! „Колко сж приятни жаркитѣ часове“ — кажете, не е ли смѣшно, могатъ ли да бѣдатъ приятни тия часове, които хвърлятъ въского въ вода, въ потъ? Но за г. преводача тѣ сж приятни.

Но за да не кажатъ, че ний, наскочили една, може би, неволна погрѣшка, държимъ са за нея и искаме да искараме цѣлия преводъ калнавъ (и въ най чистата, ясна смисълъ на тѣзи думи) — за да не кажатъ това, ний ще цитираме още нѣколко такива мѣста, които не трѣбва да са търсятъ, защото нѣма не таквизъ (т. е. правилно преведени) мѣста.

Заповѣдайте едно таквозъ мѣсто отъ превода:

„Прѣдъ очитѣ на нашитѣ пътешественици начена да се открива Песель; отдалечъ вѣѣше прохладенъ вѣтръ, койго дѣйствуваше олекчително слѣдъ тѣжкия разрушающъ пѣкъ. Презъ свѣтло з генитъ листа на небрежно прѣснаитѣ по полето брѣзи и тополи засвѣткахъ свѣтли, лъчи“. Рѣката блистателно ровѣше сребърнитѣ

си брѣгове, които роскошно се растилаха коренитѣ на дърветата.“

(„Напр“. Бр. I; стр. 12.)

А пѣкъ Гоголь, види са по погрѣшка, съвсвмъ нѣкъ ниши:

„Глазамъ нашихъ путешественниковъ началъ ужъ открываться Песель; издали уже вѣѣло прохладно, которая казалась ошутительнѣе послѣ томительнаго, разрушающаго жара Сквѣ въ темно и свѣтло-зеленые листья небрежно раскиданныхъ по дугу осокоровъ, березъ и тополей, засвѣркали огненные, одѣтыя холодомъ искры, и рѣка-красавица блистательно обнажила серебряную грудь свою, на которую роскошно падали зеленія кудри деревъ.“

(Соч. Гог. Т. I; Стр. 11)

— нѣщо, което на просто български езикъ ще каже:

„Прѣдъ очитѣ на нашитѣ пътници начена да се показва Песель [рѣка]; отдалечъ още по-вѣѣ прохлада, които са чувствуваше още по-силно подиръ тѣжката, разрушающа жегъ [а не: отдалечъ вѣѣше прохладенъ вѣтръ, койго дѣйствуваше олекчительно (туй не е английска соль, я!) слѣдъ тѣжкия разрушающъ пѣкъ“.] Презъ тъмно и свѣтло-зеленитѣ листа на небрежно раскиданихъ по лѣката, брястове (а не брѣзи) и тополи, лѣснаха огненитѣ, въ хладъ облѣчени искри, и рѣката-хубавица съ блестящъ разгърна сребърнитѣ си гърди, на които роскошно падаха зеленитѣ кудри на дърветата.“

Не е ли истина, че Гоголь, тозъ непрактиченъ казакъ, е билъ глупавъ като не е можалъ да предвиди, че неговата „Рѣка блистателно ровеше сребърнитѣ си брѣгове (и, слушайте, внимайте хубаво:), които роскошно се растилаха коренитѣ на дърветата!!! Чудно, неподражаемо! Снемета скоро шапкитѣ си предъ г. Семкова, родоначалика на новата логика! И още, какво дълбоко, непостижимо благоправие отъ страна на г-на преводача! какъ изобожно е избѣгалъ той да спомъне, че „рѣката хубавица блестящъ разгърна сребърнитѣ си гърди“ — какъ е туй хубаво, умилително, благородно — просто незнаенъ, съ какви думи да изразимъ туй толковъ „благоправно отбѣгване“ отъ съблазна, койго е тѣй нищоженъ въ Карамзиновата „Сирота Лиза“: „Тя се хвърли въ прегръдкитѣ му (о, о, о!) н.... туй непорочността трѣбваше (умилно, умилно!) да отстъпи.“ И..... н..... н.....

Но по-нататкъ не ми се пише, Нѣкоя съвѣстъ да са не страстне.

И чудно ли е? Нима не може да има на свѣтъ хора, въ чиятъ очи нѣматъ нищо за нравствеността и безнравствеността да

стои съ краката на горъ и главата на до-
ло!... Но по надоло, по надоло: ний са объ-
скахме да не сждимъ само по „случайни“
нѣкои погрѣшки:

...Колата съ познатитѣ ни пътници вървѣше
прѣзъ туй врѣме по мостътъ и рѣката съ всичка-
та си красота и вѣличие като бистро стѣкло се
протакаше прѣдъ тѣхъ. Небето, зеленитѣ и сини
лѣсове, хората, колата съ товаритѣ, водѣницитѣ
— всичко се протакаше, стоѣше и ходеше на нозетѣ
си безъ да падне въ хубавата, прекрасна бездна.“

Самъ Гоголь: („Напр.“ Бр. I; Стр. 12.)

...Возъ съ знакомыми намъ пассажирами възѣ-
халъ ето време на мостъ, и рѣка во всей кра-
сотѣ и величии, какъ цѣльное стекло, раскипу-
лась передъ ними. Небо, зеленые и синие лѣса.
люди, возы съ горшками, мельницы — все опро-
кинулось, стояло и ходило вверхъ ногами, не
падая въ голубую, прекрасную бездну.“

(Соч. Гог. Т. I; Стр. 12)

На простъ български езикъ:

„Колата съ познатитѣ намъ пътници ветѣ-
ваше по туй време на моста, и рѣката въ всич-
ката си хубостъ и величие, като [чисто] стѣкло
са растла прѣдъ тѣхъ. Небето, зеленитѣ и сини
лѣсища, хората, колыта съ гърнетата, водени-
цитѣ — всичко прехвърлено, стоѣше и ходѣ-
ше съ краката на горъ безъ да падне въ синята,
хубава бездна.“

Не е ли истинна, че и тукъ хората
сж искали да поправятъ Гоголя, като сж
си помислили, че неможе да бжде всичко
да стои и ходи, „съ краката на горъ“?
Ами отражението на предметитѣ въ рѣката?

По-надоло. Пътницитѣ (баща, зла ма-
нѣха и хубава дѣщеря) минаватъ презъ моста
плень съ миновачи. Единъ момъкъ вижда
хубавицата въ колата, въ която е била и
манѣха и извиква: „ай да дивчина,“ —
„ей, че момиче!“ — нѣщо, което нашия пре-
водачъ превежда: „ехъ, че момиче ли е я“
По-надоло сжщия момъкъ извиква: — „страш-
но момиче!“, когато у Гоголя то съвсѣмъ
не е страшно, а е само; „—славная дѣщи-
на“. Манѣхата като чува тоя неприя-
тенъ за нея коментентъ на момъка, об-
ръща се и го посипва съ такива клетви:

„Дано да пукнешъ, пръ клетвице! Дано да
трошатъ гърнетъ о главата на баща ти! Дано
баща ти въ ледъ да потъне, антихристъ прок-
лѣтъ! Дано дяволъ брадата му да искуби!“

(„Напр.“ Бр. I; Стр. 12)

У Гоголя тия клетви са снѣтъ тѣй:
„Чтобъ ты полавился, негодный бурлакъ!
Чтобъ твоего отца горникомъ въ голову стукнуло!
Чтобъ онъ проскользнулся на льду, антихристъ
проклятый! Чтобъ ему на томъ свѣтъ чортъ бо-
роду обжегъ!“

(Соч. Гог. Т. I; Стр. 12)

На просто български езикъ туй мѣс-
то ще каже:

„Дано са задавѣше, непотрѣбний
дебелако! Дано баща ти съ гърне по гла-
вата чукнеше! (кой, съ какво, защо — то-
ва неказва разгневената манѣха.) Дано са
той подхлѣзнесе (а не потъне) на ледъ,
антихристъ проклятий! Дано на оня свѣтъ
дѣволъ брадата му опърлеше! (а не: искуби).“

Но да продължаваме ли още? Та то
би значило да препечатаме цѣлата повѣстъ
на Гоголя три пѣти: въ оригиналъ, въ ло-
пния и въ колко да е разбранъ преводъ —
нѣщо, което не ни позволяватъ тѣснитѣ
колонки на „Мисль“, които и тѣй са твър-
дъ претовариха. При всичко това, ний не
можемъ да не кажемъ, че „Сiera-Морена“
— тѣзи почти елегии въ проза, са четва съ
удоволствие; народната пѣсенъ „изъ добру-
джанско“ освенъ че е важна въобще като
проявление на народния духъ, на неговитѣ
въззрения на работитѣ, съ една рѣчь на не-
говата философия, тя е важна и по съдър-
жаннето си частно, въ което са характе-
ризиратъ: селското общество; манѣхата и
сирачето. Чорбаджитѣ, „сѣ стари хора бѣ-
лобрази“, сж са събрали, види са на кръч-
мата, и са гостували, пили, правили стру-
вали, а нѣкъ сирачето Стенчу

Наредъ хората гледаши

Дрѣбно си създи родини („

Нико(й)и Стенчу не вика

Да пли, холанъ, да ние.“

Понатрѣсканитѣ селени излизатъ и са
хващатъ на хоро — Стоенча никой нито виж-
да; наиграли са, тѣ трѣгватъ „за булка“ —
Стоенча пакъ никой не повиква. Най-сѣтне
нажаленъ Стенчу отива си у тѣхъ и

Влезъ въвъ къщи да иде...

Да иде, холанъ да ние!

Но тукъ народния поетъ (самъ народа) меж-
ду мечката и манѣхата поставя единъ па-
раллелъ, споредъ който, манѣхата излиза по-
жестока и отъ мечката. Но за да даде още
по-грозни черти на манѣхината жестокость,
мечката ето какъ са описва:

„Задала ми се й зада а

Ипа ми мечка стрѣвница,

Стрѣвница още кръвница;

Утъ учи й искри некачжжъ,

Съсѣ двѣ са буки пуднираши

Деветъ мечита подири въряха,“

(„Напр.“ Бр. I стр. 15.)

Туй страшило дохожда и обявява на Стоенча, че ще го изведе. Но Стоенчу успял да са спогоди съ мечката, а именно, да са услови, че тя ще го почака да са нахрани и послѣ ще са биятъ: кой кого надвие ще изведе. Казано свършено: тѣ са биятъ три дни и три нощи и тъкмо когато Стоенчу щял да надвие, поисква „юдѣ студенѣ, да си устата ржкваси“. Стоенчу-вата майка-машиха чула и

Силну на пазарь отишла
За паря стовня купилѣ
И за двѣ пари утровѣ,
Чи я въ стовнята турила,
Налилѣ юдѣ студенѣ
Чи ѣх на Стоенча отдаде
Дигна, Стуенчу, напи сѣ
(„Напр.“ Вр. 1 стр. 15.)

Стихотворението... но какво да кажа за стихотворението: стихотворната рѣчь напоследъкъ, у насъ, или съвсемъ са нечува, или, ако са, чуе отъ нѣйде, тя са чува за да ни кажи, че тя е калнава и че думитѣ, изливани въ стихове, преспокойно можеха да си са яватъ въ пѣтъ скромни, прозаически рѣдовце. Епиграмитѣ и стихотворенийчетата (отъ по три-четри редовце) сѣ, освенъ това, и глупави до крайностъ. Вижете напиримѣръ, „Епиграммата на единъ войникъ“:

— Съ врагове ще да се бия
И кръстъ ще получа тамъ!
(Ами отсамъ вещешъ ли!)
— „Да вѣрвамъ... възможно че тия
(Тия, бия; мица, пица; глуно, тжпо—
тикай колко щешъ безсмислица, само ритма да излѣзе!)

„Щѣтъ ги дигна по-голѣмъ!“
Чудо и помънъ — нали? Искате ли още? заповѣдайте: заглавието е „Софийский ученикъ“:

— А що е туй? — „Училище“.
— Що чините тука?
— „Тукъ по книга ето вижете,
„Учимъ са наука!“

— Ами злоба и ненавистъ
Дали вий четете?

Вий мислите, че ученика захапва кумата и си отива на училището, като си е помислилъ, че неговия истиндакъ са е свършилъ — това ли си мислите? Напразно: той, като сжщъ политикъ отговаря отведнжжъ:

— „О, да, тѣхъ ги вече напълно
„На устѣ знаемъ двѣтъ.“ (Слѣдва).

ОТКРИТИЯ И НОВИНИ

Недавна въ вюрцбургската клиника, показването на „Polotik“, на професора Маасъ донесли едно 6-годишно момче, което, като си е играло съ бобени зърна, едно отъ тѣхъ минало въ дихателното му гърло, и отъ тамъ въ развѣтвлението на дихателното гърло, близо до бѣлитъ дробове. Смъртта на дѣтето щеше да бжде неизбежна и въ кратко време, ако да не са успѣше да махнатъ отъ тамъ бабеното зърно. Проф. Маасъ направи тахеотомия (распаряние пластѣтъ на гжрдитъ до бѣлитъ дробове), напипа поддутото вече зърно съ едно обръзано пѣрце и, съ помощта на клещичкитѣ, можѣ да извади опасното зърно. Мнозина отъ лѣкаритѣ и студентитѣ слѣдяха съ напргнато внимание дѣйствиата на професора, около който са бѣха набрали, и слѣдъ свършването на операцията, извикаха: „браво!“. Това е пръвъ опитъ на изваждане органически вещества изъ дробоветѣтъ до тамъ сж са поддували и, почти, сраствали съ стѣнитѣ на дробоветѣ, щото и най-въштитъ лекари не сж могли да ги изваждатъ благополучно.

Изъ Баръ въ Апулия съобщавамъ, че въ тамшния съборъ (църква) намерили, заградени въ стѣнитѣ, по-вече отъ двѣ хиляди *византийски дипломи*, написали на синкавъ пергаментъ. Явява са въпросъ: боядисали ли сж биле тия пергаменти, или сж са боядисали сами въ стѣната, вслѣдствие на нѣкои химически процеси. Надяватъ са, че барското духовенство ще направи тия документи достъпни за изслѣдванието на ученитъ.

Вѣстницитѣ съобщаватъ за направата на желѣзнопътни релси отъ книга. За сега споредъ думитѣ на нѣмскитѣ вѣстници, една отъ околобреславскитѣ фабрики е направила отъ сжщия материялъ една соба съ тржба, шеснайсетъ метра висока. Тухлитѣ сж заварени помѣжду си съ особенъ цементъ. Тѣзи соба са отличавала съ голѣма здравина и трайностъ на огъня.

Гну Мъ въ София. Цѣната на премията и на насъ не е още извѣстна. Когато си направимъ смѣтката ще ви извѣстимъ.

Г. Г. Спомоществателитѣ и настоятелитѣ са умоляватъ да ни внесжтъ стойността на списанието поле за първото полугодие.

Тия г-да, у които има не разпратени бройове молимъ да ни ги повѣржжъ.